

Petar II Petrović Njegoš

Gorski vijenac

Sadržaj:

Posveta Prahu Oca Srbije

Lica

Skupština uoči Trojičina dne na Lovćenu

Skupština o Malome Gospođinu Dne na Cetinju

Badnji večer

Novo ljeto

POSVETA Prahu Oca Srbije

Nek se ovaj vijek gordi nad svijema vjekovima,
on će era biti strašna ljudskijema koljenima.
U nj se osam blizanacah u jedan mah iznjihāše
iz koevke Belonine, i na zemlji pokazaše:
Napoleon, Karlo, Bliher, knez Velington i Suvorov.
Karađorđe, bič tirjanah, i Švarcenberg i Kutuzov.
Arei je, strava zemna, slavom bojnomo njih opio
i zemlju im za poprište, da se bore, naznačio.
Iz grmena velikoga lafu izać trudno nije,
u velikim narodima geniju se gnj'jezdo vije:
ovde mu je pogotovu materijal k slavnom djelu
i trijumfa dični v'jenac, da mu krasi glavu smjelu.
Al' heroju topolskome, Karađorđu besmrtnome,
sve prepone na put bjehu, k cilju dospje velikome:
diže narod, krsti zemlju, a varvarske lance sruši,
iz mrtvijeh Srba dozva, dunu život srpskoj duši.
Evo tajna besmrtnika: dade Srbu stalne grudi;
od viteštva odviknuta u njim lafska srca budi.
Faraona istočnoga pred Đorđem se mrznu sile,
Đorđem su se srpske mišce sa viteštvom opojile!
Od Đorđa se Stambol trese, krvožedni otac kuge,
sabljom mu se Turci kunu - kletve u njih nema druge.

.....
.....
.....

Da, viteza sustopice tragičeski konac prati:
tvojoi glavi bi suđeno za v'jenac se svoj prodati!

.....
.....
.....
Pokoljenja djela sude, što je čije daju svjema!
Na Borise, Vukašine, opšta grmi anatema,
gadno ime Pizonovo ne sm'je kaljat mjesecoslov,
za Egista uprav sliči grom nebesni, sud Orestov.
.....
.....
.....

Nad svijetlim tvojim grobom zloba grdna bljuva tmuše,
al nebesnu silnu zraku što ć' ugazit tvoje duše?
Plačne, grdne pomrčine - mogu l' one svjetlost kriti?
Svjetlosti se one kriju, one će je raspaliti.
Plam će, vječno životvorni, blistat Srbu tvoje zublje,
sve će sjajni i čudesni u vjekove bivati dublje.
.....
.....
.....

Zna Dušana rodit Srpka, zna dojiti Obiliće,
al heroje ka Požarske, divotnike i plemiće,
gle, Srpkinje sada rađu... Blagorodstvom Srpstvo diše...
Bježi, grdna kletvo, s roda - zavjet Srbi ispuniše!

U Beču na Novo ljeto 1847. goda

Sočinitelj

Lica

Vladika Danilo
Iguman Stefan
Serdar Janko Đurašković
Serdar Radonja
Serdar Vukota
Serdar Ivan Petrović
Knez Rade, brat vladike Danila
Knez Bajko
Knez Rogan
Knez Janko
Knez Nikola
Vojvoda Draško
Vojvoda Milija
Vojvoda Stanko (Ljub.)

Vuk Raslapčević
Vukota Mrvaljević
Vuk Tomanović
Mnozina
Bogdan Đurašković
Vuk Mićunović
Vuk Mandušić
Vuk Lješevostupac
Pop Mićo
Sestra Batrićeva
Hadži-Ali Medović, kadija
Skender-Aga
Mustaj-Kadija
Arslan-Aga Muhadinović

Vojvoda Batrić
Tomaš Martinović
Obrad

Kavazbaša Ferat Začir
Ridžal Osman
Jedna baba

Lica koja pjesnik nije bio unio u spisak:
Vuk Marković, jedan Cuca, jedan vojnik, drugi vojnik,
svat Crnogorac, svat Turčin, đaće, đaci.

Skupština uoči Trojičina dne na Lovćenu

Gluho doba noći, svak spava.

Vladika Danilo (sam sobom)

Viđi vraga su sedam binjišah,
su dva mača a su dvije krune,
praunuka Turkova s Koranom!
Za njim jata prokletoga kota,
da opuste zemlju svukoliku
ka skakavac što polja opusti!
Francuskoga da ne bi brijega,
aravijsko more sve potopi!
San pakleni okruni Osmana,
darova mu lunu ka jabuku.
Zloga gosta Evropi Orkana!
Vizantija sada nije drugo
no prćija mlade Teodore;
zvijezda je crne sudbe nad njom.
Paleolog poziva Murata
da zakopa Grke sa Srbima.
Svoju misli Branković s Gertukom.
Muhamede, to je za Gertuku!
Sjem Azije, đe im je gnijezdo,
vražje pleme pozoba narode -
dan i narod, kako ćuku tica:
Murat Srpsku, a Bajazit Bosnu,
Murat Epir, a Muhamed Grčku,
dva Selima Cipar i Afriku.
Svaki nešto, ne ostade ništa;
strašilo je slušat što se radi!
Malen svijet za adova žvala,
ni najest ga, kamoli prejesti!
Janko brani Vladislava mrtva;
što ga brani, kad ga ne odbrani?
Skenderbeg je srca Obilića,

al' umrije tužnim izgnanikom. -
A ja što ću, ali sa kime ću?
Malo rukah, malena i snaga,
jedna slamka među vihorove,
sirak tužni bez nigđe nikoga...
Moje pleme snom mrtvijem spava,
suza moja nema roditelja,
nada mnom je nebo zatvoreno,
ne prima mi ni plača ni molitve;
u ad mi se svijet pretvorio,
a svi ljudi pakleni duhovi.
Crni dane, a crna sudbino!
O kukavno Srpstvo ugašeno,
zla nadživjeh tvoja svakolika,
a s najgorim hoću da se borim!
Da, kad glavu razdrobiš tijelu,
u mučenju izdišu členovi...
Kugo ljudska, da te Bog ubije!
Ali ti je malo po svijeta
te si svojom zlošću otrovala,
no si otrov adske svoje duše
i na ovaj kamen izbljuvala?
Mala ti je žertva sva Srbija
od Dunava do mora sinjega?
Na tron sjediš nepravo uzeti,
ponosiš se skiptrom krvavijem;
huliš Boga s svetoga oltara,
munar dubi na krst razdrobljeni!
Ali sjenku što mu šće trovati
te je u zbjeg sobom uniješe
među gore za vječnu utjehu
i za spomen roda junačkoga?
Već je u krv ona prekupata
stoput tvoju, a stotinu našu!
Vidi posla cara opakoga,
koga đavo o svačemu uči:
"Crnu Goru pokorit ne mogu
ma nikako da je sasvim moja;
s njima treba ovako raditi..."
Pa im poče demonski mesija
lažne vjere pružat poslastice.
Bog vas kleo, pogani izrodi,
što će turska vjera među nama?
Kuda ćete s kletvom praćedovskom?
Su čim ćete izać pred Miloša
i pred druge srpske vitezove,

koji žive doklen sunca grije? -
Kad današnju premislim vijeću,
 raspale me užasa plamovi:
 isklati se braća među sobom,
 a krvnici, jaki i opaki -
 zatrijeće sjeme u odivu.
Grdni dane, da te Bog ubije,
 koji si me dao na svijetu!
Čas proklinjem lanski po sto putah
 u koji me Turci ne smakoše,
 da ne varam narodnje nadanje.

Vuk Mićunović leži blizu vladike; pritajio se kao da spava, ali sve čuje divno.

Vuk Mićunović

Ne, vladiko, ako Boga znadeš!
 Kakva te je spopala nesreća
 teno kukaš kao kukavica
 i topiš se u srpske nesreće?
 Da li ovo svetkovanje nije
 na komu si sabra Crnogorce
 da čistimo zemlju od nekrsti?
 I bez toga ovo nam je slava,
 na koju se vrsni momci kupe
 sposobnosti svoje da kušaju,
 silu mišce i brzinu nogah;
 strijeljanjem da se nadmašaju
 i sječenjem u opkladu plećah;
 da slušaju božju leturđiju
 i da vode kolo oko crkve -
 da viteštvom prsa nabrecaju.
 To je tamjan sveti junacima,
 to gvozdeni srca u momcima!
 Turi takve razgovore crne!
 Ljudi trpe, a žene nariču;
 nema posla u plaha glavara!
 Ti nijesi samorana glava:
 vidiš ove pet stotin momčadi,
 koje čudo snage i lakoće
 u njih danas ovđe vidijesmo?
 Viđaše li kako strijeljaju,
 ka se grada vješto izigraše,
 kako hitro grabljahu kapice?
Tek što vučad za majkom pomile,
 igrajuć se strašne zube svoje
 već umiju pod grlom ostriti;

tek sokolu prvo perje nikne,
on ne može više mirovati,
nego svoje razmeće gnijezdo,
grabeć slamku jednu i po jednu
s njom put neba bježi cijučući.
Sve je ovo nekakva nauka!
Bez momčadi ove te su ovđe
šest putah je još ovliko doma;
njina sila, to je tvoja sila.
Dokle Turci sve njih savladaju
mnoge će se bule ocrniti;
borbi našoj kraja biti neće
do istrage turske ali naše...
Nada nema pravo ni u koga
do u Boga i u svoje ruke;
nadanje se naše zakopalo
na Kosovo u jednu grobnicu.
U dobru je lako dobro biti,
na mucu se poznaju junaci!

*Iznijeli su krste s Lovćena navrh Crkvine, pa su po vrhu sjeli, gađaju puškama i broje kolika
puta koja odjekne.*

Serdar Janko Đurašković

Čudne puške, valja mušku glavu!
Svaka naša šest putah odjekne,
a džeferdar Tomanović-Vuka
devet putah jednako se čuje.

Serdar Radonja

Vidite li čudo, Crnogorci!
Prisuka sam pedeset godinah,
na Lovćen sam vazda ljetovao,
izlazio na ovu vršinu:
sto putah sam gledao oblake
đe iz mora dođu na gomile
i prekrile svu ovu planinu,
otisni se tamo ali tamo
s sijevanjem i s velikom jekom
i s lomljivom strašnijeh gromovah;
sto putah sam ovđena sjedio
i grija se mirno sprama sunca,
a pod sobom munje i gromove
gleda, sluša đeno cijepaju;
gleda jekom grada stravičnoga

de s' poda mnom jalove oblaci,
al' ovoga čuda još ne videh!
Vidite li, ako boga znate,
koliko je mora i primorja,
ravne Bosne i Hercegovine,
Arbanije upravo do mora,
koliko je naše Gore Crne,
sve je oblak pritiska jednako,
svud se čuje jeka i grmljava,
svud ispod nas munje sijevaju,
a nas jedne samo sunce grije.
I dosta je dobro primarilo
ka je ovo brdo vazda hladno.

Obrad

Videste li čudo i znamenje
ka se dvije munje prekrstiše?
Jedna sinu od Koma k Lovćenu,
druga sinu od Skadra k Ostrogu,
krst od ognja živa napraviše.
Oh, divan li bješe pogledati!
U svijet ga još nije takvoga
ni ko čuo niti ko vidio.
Pomoz, Bože, jadnijem Srbima,
i ovo je neko znamenije!

Vuk Raslapčević

Na što mjeriš džeferdarom, Draško?

Vojvoda Draško

Hoćah ubit jednu kukavicu,
a ža mi je fišek oštetiti.

Vuk Raslapčević

Nemoj Draško, tako ti života!
Ne valja se biti kukavica...
Ali ne znaš, rđa te ne bila,
da su one šćeri Lazareve?

Stade velika graja navrh Crkvine, na sjevernoj strani više jezera.

Serdar Vukota

Što grajete, koji su vi jadi,
a evo ste gori nego deca!

Vukota Mrvaljević

Doleće ni jato jarebicah,
i svakoju živu uhvatismo.
Stoga graja stade među nama.

Svi iz grla poviču:

Puštite ih, amanat vi boži,
jere ih je nevolja nagnala,
a ne biste nijednu hvatali.
Utekle su k vama da uteku,
a nijesu da ih pokoljete.

Pustiše jarebice, i vratiše se s krstima otkuda su ih i digli.

Skupština o Malome Gospodinu Dne na Cetinju, pod vidom da mire neke glave

Glavari su se makli na stranu, a narod kolo vodi.

Kolo

Bog se dragi na Srbe razljuti
za njihova smrtna sagrešenja.
Naši cari zakon pogaziše,
počeše se krvnički goniti,
jedan drugom vadit oči žive;
zabaciše vladu i državu,
za pravilo ludost izabraše.
Nevjerne im sluge postadoše
i carskom se krvlju okupaše.
Velikaši, proklete im duše,
na komate razdrobiše carstvo,
srpske sile grdno satriješe;
velikaši, trag im se utro,
raspre sjeme posijaše grko,
te s njim pleme srpsko otrovaše;
velikaši, grdne kukavice,
postadoše roda izdajice.
O prokleta kosovska večero,
kud ta sreća da grdne glavare

sve potrova i trag im utrije;
sam da Miloš osta na srijedi
sa njegova oba pobratima,
te bi Srbin danas Srbom bio!
Brankoviću, pogano koljeno,
tako li se služi otačastvu,
tako li se cijeni poštenje?
O Miloše, ko ti ne zavidi?
Ti si žertva blagorodnog čuvstva,
voinstveni genij svemogući,
grom stravični te krune razdraba!

Veličastvo viteške ti duše
nadmašuje besmrtno podvige
divne Sparte i velikog Rima;
sva viteštva njina blistateln
tvoja gorda mišca pomračuje.
Šta Leonid oće i Scevola
kad Obilić stane na poprište?
Ova mišca jednjem udarom
prestol sruši a tartar uzdrma.
Pade Miloš, čudo vitezovah,
žertvom na tron biča svijetskoga.

Gordo leži veliki vojvoda
pod ključevma krvi blagorodne,
ka malopred što gordo idāše,
strasnom mišlju prsuh nadutijeh,
kroz divjačne tmuše azijske,
gutajuć ih vatrenim očima;
ka malopred što gordo idāše
k svetom grobu besmrtnog života,
prezirući ljudsko ništavilo
i pletenje bezumne skupštine.
Bog se dragi na Srbe razljuti:
sedmoglava izide aždaja
i satrije Srpstvo svekoliko,
klevetnike grdne i klevetu.
Na razvale carstva junačkoga
zasja sveta Miloševa pravda,
okruni se slava vjekovječno
Miloševa oba pobratima
i lijepe kite Jugovićah.
Srpskoj kapi svud ime pogibe.
Postadoše lafi ratarima,
isturči se plahi i lakomi -
mlijeko ih srpsko razgubalo!
Što uteče ispod sablje turske,

što na vjeru pravu ne pohuli,
što se ne hće u lance vezati,
to se zbježa u ove planine
da ginemo i krv prolivamo,
da junački amanet čuvamo,
divno ime i svetu svobodu.
Sve su naše glave izabrane!
Momci divni, isto ka zvijezde;
što su dosad ove gore dale,
svi padali u krvave borbe,
pali za čest, ime i svobodu.
I naše su utirali suze
vješti zvuci divnijeh gusalah.
Proste naše žertve svekolike
kad je naša tvrda postojbina
sile turske nesita grobnica.
Što je ovo evo neko doba
te su naše gore umučale,
ne razležu ratnijem klicima?
Počinu ni rđa na oružje,
ostade ni zemlja bez glavarah.
Nekršću se fore usmrđeše...
Ujedno su ovce i kurjaci,
združio se Turčin s Crnogorcem,
odža riče na ravnom Cetinju!
Smrad uhvati lafa u kljusama,
zatrije se ime crnogorsko,
ne ostade krsta od tri prsta!

Vojvoda Milija

Čujete li kolo kako pjeva?
Ka je ona pjesna izvedena,
iz glave je cijela naroda.
I imaju razlog Crnogorci
na nas dići prokletu gomilu.
Ne smijemo ništa započeti
što bi narod k viteštvu zažeglo,
što bi svete kosti prađedovske
ogranulo, da u grob igraju, -
a ka guske sve nešto ćukamo.
Udri vraga, ne ostav mu traga,
ali gubi obadva svijeta!

Vojvoda Stanko (Ljubotinjanin)

Imaš razlog, vojvoda Milija.
I dabogda trag nam se zatro
kad pod ovom živjeli maramom!
Što će đavo u kršćenu zemlju?
Što gojimo zmiju u njedrima?
Kakva braća, ako Boga znate,
kada gaze obraz crnogorski,
kada javno na krst časni pljuju!

Serdar Ivan

Što bi ovo te još ne dođoše
Ozrinići, naši krajičnici?
A bez njih se poslovat ne može;
najedno se bolje razbিরamo.

Vojvoda Milija

Otišli su na stanak Turcima
da nekakvo roblje mijenjaju;
ema sam im posla poklisara:
tek se vrate, da ovamo idu,
da hitaju da ne dangubimo,
e ovome već trajanja nije.

Dođoše i Ozrinići

Vuk Tomanović

Koje jade dangubite, ljudi?
Pogibosmo ovđe čekajući,
nestade ni arča u torbice,
a duhana nesta u toboce;
vrat iskrivih uz polje gledeći
da ako se niz njeg' pomolite.

Serdar Vukota

Hitali smo da prijed dođemo,
ma nikako ne mogasmo brže:
no Pecirep i stari Baleta
sakupili dvadest tridest drugah,
pa u dugu s četom zapadnuli,
dočekali karvan od Nikšićah;
pokolji se na drum sa Turcima,
četnaest posjeci Turakah
i uzmi im sedamdeset konjah

i dvije tri uhvati robinje.
Pa ni dođe knjiga od Nikšićah,
i u knjizi deset pobratimstvih
na Poljane da se sastanemo,
da im damo roblje na otkupe;
pa smo bili na stanak Turcima,
stoga smo se malo zadocnili.

Knez Bajko

Što zboraše Hamza i Nikšići?
Šćaše li im mila vjera biti
da izdižu mirno u Rudine?

Serdar Vukota

To znaš, Bajko, bi im mila bila,
od dobra se još bježalo nije.
Ka ne žele Turci dobrovanje,
da u miru raširuju ovce?

Knez Rogan

Riječanja bi li među vama
oko roblja al' oko drugoga?

Knez Janko

Bi, Rogane, grdna razgovora!
Da li ne znaš Turke od Nikšićah?
U malu se dlanu ne isklasmo,
da pas pasu dovijek kažu
za krvavo naše sastavanje.

Vuk Marković

A s česa se to malo svadiste?
Ko najprvi smuti na sastanku?

Knez Janko

Ka iz ruge to bi u početku.
Vuk Mandušić i Vuk Mićunović
započeše s Hamzom kapetanom
oko vjere nešto popovati;
dok odjednom oni zagustiše,

uljegoše u krupne riječi.
reče Hamza Mićunović-Vuku:
"Ja sam bolji, čuj, Vlaše, od tebe,
bolja mi je vjera nego tvoja!
Hata jašem, britku sablju pašem,
kapetan sam od careva grada,
u njem vladam od trista godina;
ded mi ga je na sablju dobio
de su carstvo sablje dijelile,
te mu tragu osta za gospodstvo."
Raspali se Mićunović Vuče,
pa se Hamzi poprimače blizu:
"Kakvo Vlaše, krmska poturice!
De izdajnik bolji od viteza?
Kakvu sablju kažeš i Kosovo?
Da l' na njemu zajedno ne bjesmo,
pa ja rva i tada i sada?
Ti izdao prijed i poslijed,
obrljao obraz pred svijetom,
pohulio vjeru praćedovsku,
zarobio sebe u tuđina!
Što se hvališ gradom i gospodstvom -
svi gradovi što su do nas turski,
jesam li ih opsuo mramorjem,
te nijesu za ljude gradovi
no tavnice za nevoljne sužnje?
Bič sam božji ja spleten za tebe,
da se stavljaš što si uradio!"

Mnozina

Mićunović i zbori i tvori!
Srpkinja ga još radala nije
od Kosova, a ni prijed njega...

Knez Janko

Jošt nijesam lijepo kazao
oko šta se na stanak poklasmo.-
Utrkmismo Vuka s kapetanom.
Znate našu momčad ozriničku:
de god dođu, svud zameću šalu.
Vrag donio na sastanak bješe
i staroga odžu Brunčevića;
i u njega nekakva šišana,
lakat u njoj bješe al' ne bješe.

Objesio pušku o ramenu,
pa čepuka, tamo i ovamo,
po poljani kao svi ostali;
a odovud neki od našijeh,
umimogred, pokraj odže mini
i tisni mu od lakta rožinu
njegovojzi u grlić šišani.
Bože jedan, tri stotine drugah,
sve popada mrtvo od smijeha!
A odža se čudi šetajući
što se radi od toliko ljudih,
dokle vide u pušku rožinu.
Tu se odmah pomutismo grdno,
pobismo se ognjem iz pušakah;
napravismo petnaest nosilah,
šest našijeh, devet njihovijeh.

Bogdan Đurašković

Vrijeme je da se okupimo,
vrijeme je da što uglavimo.
Naš se posa svuda proćukao.
Kad opaze braća nekršćena,
neće oni ka mi rastezati.

Serdar Radonja

Svak je doša ko je od potrebe,
al' nijesu pet Martinovićah.
I nije im bez neke nevolje,
a bez njih se nikako ne može.

Knez Bajko

Hajte, ljudi, da što poslujemo,
ali doma hajte da idemo,
da se s nama đeca ne rugaju;
pa s Turcima kako koji može,
a ja znadem, đe mi šake padne.
A evo smo kao oni miši
te za mačku zvono pripravljahu.

Dodoše Martinovići

Vuk Mićunović

Evo i vi, već se načekasmo!

A evo se, ljudi, okupljamo
ka svatovi, pjani što se priča.
To je vama doista sramota,
jer je vama ponajbliže doći.

Tomaš Martinović

Nemoj, Vuče, i ostala braćo!
Davno bismo na sastanak došli,
no se nešto ružno dogodilo,
te smo vi se malo odocnili.

Knez Rogan

Je li vino goste posvadilo,
ka je vama ovo krsno ime?

Tomaš Martinović

Nije svađe među goste bilo,
no ni Turci ženu ugrabiše.

Vuk Mićunović

Kakvu ženu, rugaš li se zbilja?
Danu pričaj što se dogodilo,
a ne boj se, svak će te slušati;
takve posle svako rado sluša.

Tomaš Martinović

Pričaću vi za toga đavola.
Mi igrasmo u kolu s gostima,
ređasmo se naokolo vinom,
dokle puška izviše Pišteta
puče jedna, i čovjek pokliče:
Ko je vitez, ko je dobri junak!
Povede se roblje crnogorsko!
Pokliči se onoj narugasmo:
kakvo roblje sasred Gore Crne!
Pjan, rekosmo, pa misli da poje.
Dokle dvije jedna iza druge:
cik! cik! i opet, izdušit ne daše;
i klikuje čovjek kao prijed.
Ono nije bez nekakve muke!
Ugrabismo puške, potrčasmo.

Kad onamo, imaš što videti:
Mujo Alić, turski kavazbaša,
odveo nam Ružu Kasanovu
i uteka s bratom najmlađijem.

Evo ima više no godina
otka nešto među sobom glave.

Ali ko bi moga pomisliti
da će uzet Srpkinja Turčina?

Knez Rogan

Ćud je ženska smiješna rabota!
Ne zna žena ko je kakve vjere;
stotinu će promijenit vjerah
da učini što joj srce žudi.

Tomaš Martinović

Nijesam vi sve još iskazao.
Kuku onoj duši zadovoljek
te je Ruži narok izgubila,
te je dala Ružu za Kasana,
zatvorila vilu u tavnicu,
jere je Kasan bruka nevaljala.
I čujte me dobro, Crnogorci:
trag po tragu meni poginuo,
da je bješe Srbin ugrabio
ako hoćah glave obratiti,
ta nevolja kako me boljela!
Ema kad čuh e ode u Turke,
već kud kamo ne bi razmicanja,
no za njima u potoč pošosmo.
Na Simunji stigosmo svatove,
te ubismo obadva Alića,
a kroz Turke nesrećnu nevjestu.
Tu smo grdno obraz ocrnili
i od Boga dio izgubili.

Knez Janko

Bože dragi, čudna dogovora!
Bi li ovo đeca poslovala?
Ne smijemo činit što činimo,
ne smijemo javit što je javno;
neke misli na vrat tovarimo
ka da posla do mislit nemamo,

ka da činit što treba ne znamo.
Kad sam gode mnogo razmišljava,
vazda mi se posa povukova.
Ko razgađa, u nas, ne pogađa.

Vladika Danilo vide da su se okupili svi, pa i on iziđe među njih.

Vuk Mićunović

Ne drži nas ovako, vladiko,
no otršaj ovoliko ljudstva.
Svako gleda što će čut od tebe,
a ti si se nešto zamrsio:
nit' što zboriš niti nas otršaš,
u obraz si kao zemlja doša;
sam se šetaš poljem bez nikoga,
nit' što jedeš niti zaspāt možeš.
krupno nešto učiš u pameti, -
zbili ti se snovi na Turčina, -
a ja zebem od mnogo mišljenja.

Vladika Danilo

Slušaj, Vuče, i ostala braćo!
Ništa mi se nemojte čuditi
što me crne rastezaju misli,
što mi prsa kipe sa užasom.
Ko na brdo, ak' i malo, stoji
više vidi no onaj pod brdom;
ja poviše nešto od vas vidim -
to je sreća dala al' nesreća.
Ne bojim se od vražjega kota,
neka ga je ka na gori lista,
no se bojim od zla domaćega.
Bijesna se bratstva isturčila;
tek domaće napadnemo Turke,
svoj svojega nikad puštat neće;
razluči se zemlja na plemena,
krvava se isklati plemena,
vrag đavolu doći u svatove
te svijeću srpsku ugasiti!
Zlo se trpi od straha gorega.
ko se topi hvata se za pjenu;
nad glavom se nadodaju ruke!

Knez Rade (brat vladičin)

Što se mrči kada kovat nećeš?
Što zbor kupiš kad zborit ne smiješ?
Pride si im s koca utekao,
dabogda im skapa na čengele!
Žališ nešto, a ne znaš što žališ;
s Turcima ratiš, a Turke svojakaš,
domaćima tobož da s' umiliš,
a jednako, nemoj se varati!
Kako bi im zapa, da te mogu,
glavu bi ti onaj čas posjekli
al' ti živu ruke savezali
da te muče, da srce naslade.
Vrana vrani oči ne izvadi;
brat je Turčin svud jedan drugome.
Nego udri dokle mahat možeš,
a ne žali ništa na svijetu!
Sve je pošlo đavolijem tragom,
zaudara zemlja Muhamedom.

Vojvoda Batrić (knezu Radu)

Imaš razlog, ali ne toliko.
To se moglo sve ljepše kazati,
da mu tako rane ne vrijeđaš
i grkom ga ne otruješ tugom.

Svi muče, niko ni u nos.

Noć je mjesečna; sjede oko ognjevah i kolo na Veljem guvnu poje.

Kolo

Čašu meda još niko ne popi
što je čašom žuči ne zagrči;
čaša žuči ište čašu meda,
smiješane najlakše se piju.
Beg Ivanbeg, junačko koljeno,
boraše se kao laf s Turcima
na sve strane u gore krvave.
Polu zemlje Turci mu uzeše,
no pošto je svu obliše krvlju
i pošto mu brata izgubiše,
zmaja ljuta vojvodu Uroša,
na širokom polju Ćemovskome.
Žali Ivan brata jedinoga:
žali mu vojvode Uroša
no obadva da izgubi sina;
žali mu vojvode Uroša

no svu ovu zemlju što je izgubio;
žali je mu vojvode Uroša
nego oči da je izgubio, -
da bi oči za brata Uroša!

Junaku se češće putah hoće
vedro nebo nasmijati grohotom.

Ivan časom nazdravi osvete,
svetim pićem, Bogom zakršćenim.

B'jele vlase niz pleći prosuo,
b'jela brada vije do pojasa;
ruke stare, u njih mač i koplje,
krvave mu ruke i oružje;

koracima broji tursko trupje,
skače starac kako hitro momče.

Bože dragi, da ga san ne vara
te ovako starac uzletio?

Sreća se ja stara probudila:
u Karuču, na kraju Crmnice,
od petnaest hiljadah Turakah
ne pustiše živa nijednoga;

i danas je pobjeno mramorje
divne slave Crnojević-kneza.

Bog da prosti Uroševu dušu!
Krasne žertve što joj učiniše.

Vuk Mićunović

Bez muke se pjesna ne ispoja,
bez muke se sablja ne sakova!
Junaštvo je car zla svakojega,
a i piće najslade duševno,
kojijem se pjane pokoljenja.

Blago tome ko dovijek živi,
imao se rašta i roditi!

Vječna zublja vječne pomrčine
nit' dogori niti svjetlost gubi.

Vladika Danilo (među svima kao da je sam)

Đe je zrno klicu zametnulo,
onde neka i plodom počine.
je li instinkt al' duhovni vođa,
Ovde ljudsko zapire poznanje!
Vuk na ovcu svoje pravo ima
ka tirjanin na slaba čovjeka.
Al' tirjanstvu stati nogom za vrat,

dovesti ga k poznaniju prava,
to je ljudska dužnost najsvetija!
Ako sablju poljubiš krvavu
i zaploviš u noćne valove,
sljeduje ti prahu svetkovanje.
Žrec Evrope s svetoga amvona
huli, pljuje na oltar Azije;
lomi teški topuz azijski
svete kule pod sjen raspjacija.
Krv pravedna dimi na oltare,
ćivoti se u prah razvijaše.
Zemlja stenje, a nebesa ćute...
Luna i krst, dva strašna simvola -
njihovo je na grobnice carstvo.
Sljedovat im rijekom krvavom
u lađici grdna stradanija,
to je biti jedno ili drugo.
Ali hula na svešteni ćivot
koji ga je mlekom odranio -
to mi prsa u tartar pretvara.
Ćvor ne treba na pravu mladiku;
što će luna na krst stradanija,
što l' bijela suncu na zjenicu?
Vjero prava, kukavna siroto!
Strašno pleme, doklen ćeš spavati?
Neki jedan, to je ka nijedan,
nako da je više mućenija.
Vražja sila odsvud oklopila;
da je igđe brata u svijetu
da požali, ka da bi pomoga.
Pomrćina nada mnom caruje,
mjesec mi je sunce zastupio.
Uh, što mislim, kud sam zaplivao?
Mlado žito, navijaj klasove,
pređe roka došla ti je žnjetva.
Divne žertve vidim na gomile
pred oltarom crkve i plemena;
ćujem lelek đe gore prolama.
Treba služiti česti i imenu.
neka bude borba neprestana,
neka bude što biti ne može -
nek ad proždre, pokosi satana!
Na groblju će iznićiti cvijeće
za daleko neko pokoljenje.

Serdar Vukota

Bog sa nama i anđeli božji!
A evo si udrio, vladiko,
u nekakve smućene vjetrove,
ka u marču kad udri vještica
al' u jesen mutnu vjedogonja.
Vladika se trza kao iza sna.

Vladika Danilo

Udri za krst, za obraz junački,
ko god paše svijetlo oružje,
ko god čuje srce u prsima!
Hulitelje imena Hristova
da krstimo vodom ali krvlju!
Trijbimo gubu iz torine!
Nek propoje pjesna od užasa,
oltar pravi na kamen krvavi!

Svi glavari skoče na noge s velikom grajom:

Tako, već nikako!

Vladika Danilo

Ne... ne... sjete da i još zborimo!
Ja bih, braćo, s opšteg dogovora
da glavare braće isturčene
dozovemo na opštemu skupu,
da im damo vjeru do rastanka,
eda bi se kako obratili
i krvavi plamen ugasili.

Serdar Janko

Hajd, vladiko, i to obidimo,
ma zaludu, na ti božju vjeru!
Što se crnim zadoji đavolom,
obešta se njemu dovijeka,
Oni će nam i bez vjere doći,
među nama stati nadebljati;
kakve su ti oni poglavice,
nazivlju se carevi sinovi!

Otpraviše tri četiri druga da pozovu na skup turske poglavice.

Kolo poje

Ljuta kletva pade na izroda!
Prokle mati od nevolje sina,
te knjeginja Ivanbegovica,
prokle Mara svog sina Stanišu.
Progrize joj sisu u posanje,
rajsko piće prosu u njedrima.
Stiže decu roditeljska kletva!
Staniša je obraz ocrnio,
pohulio na vjeru Hristovu,
na junačko pleme Crnojevo;
obuka se u vjeru krvničku
i bratske je krvi ožednio.
Grdne treske povrh Lješkopolja!
Dva se brata bore oko vjere,
a oko njih hiljade ratnikah.
Stiže sina materina kletva,
pogibe mu vojska svakolika.
bježi Stanko uprav Bajazitu,
da s njim jede mađarske nosove.
O gnjijezdo junačke svobode,
jeste li te Bog nagleda okom,
mnogo li se muke prenijelo,
mnoge li te čekaju pobjede!

*Dodoše poglavice turske, okolo sedam osam, i posjedaše s Crnogorcima, svi muče i gledaju
preda se.*

Knez Janko

Koje se se jade skamenili?
Što razgovor kakav ne počnete,
no pospaste i pozamrcaste?

Hadži-Ali-Medović kadija

Baš aferim, kneže ozrinički!
Ja ću početi, kada drugi neće.
Stotina se skupilo glavarah,
nas Turakah i Crnogoracah.
Ja znam divno što smo okupljeni:
da mirimo krvi međusobne.
Nego hajte, od zemlje glavari,
među sobom da način vidimo
i smirimo dvije porodice,
Velestovce i Turke čekličke,
pa Bajice i bratstvo Aliće, -
da radimo da ih pomirimo

al' od mira vjeru uhvatimo.
Ja ću prvi poći pred kumama,
ja za glave bratsko mito dati.
Tek smirimo, dinar prekinimo
i krvnice puške objesimo!

Knez Rogan

Efendija, ti ne ugoneta
oko šta se ovo okupilo,
no si s kraja počeo tanjega.
A mudar si i književnik, kažu.
Učio si knjigu u Carigrad,
ne nekakvu ćabu pritvrdio.
Ali ti se još hoće pameti -
poteža je ova naša škola.

Muči opet a svak i gleda preda se.

Vladika Danilo

Bože dragi, koji sve upravljaš,
koji sjediš na prestol nebesni
te mogućnim zažizeš pogledom
sva svijetla kola u prostoru;
ti, koji si razvija prašinu
ispod tvoga trona svijetloga
i nazva je tvojim mirovima,
te si prašak svaki oživio,
nasija ga umnijem sjemenom;
ti, te knjigu držiš mirobitnu,
u koju su sudbe upisate
mirovima i umnim tvarima,
koji se se milosno sklonio
djevatelne oživit članove
malom mravu ka gordome lafu, -
provedri mi više Gore Crne,
uklon' od nje munje i gromove
i smućeni oblak gradonosni!
Da, nijesu ni krivi toliko;
premami ih nevjera na vjeru
ulovi ih u mrežu đavolju.
Što je čovjek? Ka slabo živinče!

Pogledaju se Turci ispod očih.

Med za usta i hladna prionja,
a kamoli mlada i vatrena!

Slatka mama, no bi na udicu:
Pij šerbeta iz čaše svečeve,
al' sjekiru čekaj među uši!
Strah životu kalja obraz često;
slabostima smo zemlji privezani,
ništava je, nego tvrda veza.
Ali tice te su najslabije
lovi svjetlost lisičijeh očih,
nego orla krijući gledaju.
Za vrsnijem bratom ali sinom
pusti glasi milost utrostruče;
nađeno je draže negubljena;
iza tuče vedrije je nebo,
iza tuge bistrija je duša,
iza plača veselije poješ.
Oh, da mi je očima vidjeti
Crna Gora izgub da namiri!
Tad bi mi se upravo činilo
da mi sv'jetli kruna Lazareva,
e sletio Miloš među Srbe;
duša bi mi tada mirna bila
kako mirno jutro u proljeće
kad vjetrovi i mutni oblaci
drijemaju u morskoj tavnici.
Turci se mrko pogledaju.

Skender-Aga

Ja se čudim, lijepe mi vjere,
kakav davaš prigovor, vladiko!
Vidije li suda od dva pića,
ali kape za po dvije glave?
Manji potok u viši uvire,
kod uvora svoje ime gubi,
a na brijeg morski obojica.
Oli ćele hvatat u kapicu
da uljanik u gori zametneš?
Niko meda otle jesti neće.-
Goniš kamen badava uz goru.-
Staro drvo slomi, ne ispravi.-
I zvjerad su isto kao ljudi,
rod svakoji svoju vjeru ima;
za kokošku i orla ne pitam,
no što strepi laf od guske, kaži!

Knez Rogan

Ja se ovoj i čudim raboti!
Pop grešnika za grehove pita,
da ga đavo nije prevlastio,
a đavola još nijesam gleda
da se popu ispovijedao.

Knez Janko

Kad me žena pita đe sam bio,
kazaću joj da sam so sijao.
Kuku njojzi ako ne vjerova!

Knez Bajko

Sad mi pade na um ona priča
kad onoga iz jame vadiše:
po mu lica crno, po bijelo.

Obrad

Uleće mi jedna muha u nos,
šteta će me nečesova naći.

Vuk Raslapčević

Kako su mi dlani zasvrbili,
da se hoće ko đe posvaditi,
bismo globe golemo uzeli.

Vojvoda Milija

Teške puške, igđe li ikoga!
Ka je nosiš, Bog-ti-bratska, Stanko?

Vojvoda Stanko (Ljubotinjanin)

Teke, brate, što se derem njome,
evo neko doba ne valja mi.

Serdar Janko

Kako sam se sinoć ismijao!
U kuću mi odnekud dođoše
dva momčeta, te krasna, bjelička.
Počeše se šalit ka umiju:
kako su im neki od starijih

ogradili negde vodenicu
de niti je splake ni potoka;
kad prigradi, spazi se za vodu!

Vuk Mandušić

Bješe mi se snaha pomamila,
bez putah je ništa održati!
Otvara' joj knjige na proroke;
neki kaže: Na sugreb je stala,
neki kaže: Splele je mađije.
Svud je vodi po manastirima
i čita' joj masla i bdenija;
kumi vraga u sve manastire
da ostavi snahu Anđeliju,
kumi vraga-ništa ne pomaže!
Te ja uzmi trostruku kandžiju,
uženi joj u meso košulju:
vrag uteče nekud bez obzira,
a ozdravi snaha Anđelija.

Vojvoda Batrić

Turci braćo, - u kam udarilo!-
što ćemo vi kriti u kućine?
Zemlja mala, odsvud stiješnjena,
s mukom jedan u njoj ostat može
kakve sile put nje zijevasu;
za dvostrukost ni mislit ne treba!
No primajte vjeru praćedovsku,
da branimo obraz otačastva.
Ćud lisičija ne treba kurjaku!
Što jastrebu oće naočali?
No lomite munar i džamiju,
pa badnjake srpske nalagajte
i šarajte uskrsova jaja,
časne dvoje postah da postite;
za ostalo kako vam je drago!
Ne šćeste li poslušat Batrića,
kunem vi se vjerom Obilića
i oružjem, mojijem uzdanjem,
u krv će nam vjere zaplivati,-
biće bolja koja ne potone!
Ne složi se Bajram sa Božićem
Je l' ovako, braćo Crnogorci?

Svi iz glasa:

Tako, već nikako!

Mustaj-Kadija

Što zborite? Jeste li pri sebi?
Trn u zdravu nogu zabadate!
Kakva jaja, poste i badnjake
vi na pravu vjeru tovarite?
Rad noći se zublje uvijaju,
ali što će u sunčane zrake?
Alah, more, mudra razgovora!
Krst i nekrst sve im je na usta;
snijevaju što biti ne može.
Bogu šućur, dvjesti su godinah
otka paši vjeru prihvatismo,
izmećari dinu postadosmo.
Čabo sveta, nema u nas hile!
Što će slabo raskršće lipovo
pred ostrotom vitoga čelika?
Svetac pravi mahne li topuzom,
od udara zaigra mu zemlja
kako prazna povrh vode tikva.
Malo ljudstvo, što si zasl'jepilo?
Ne poznaješ čistog raja slasti,
a boriš se s Bogom i s ljudima,
bez nadanja živiš i umireš.
Krstu služiš, a Milošem živiš!
Krst je riječ jedna suhoparna,
Miloš baca u nesvijest ljude
al' u pjanstvo neko prećerano.
Više valja dan klanjanja jedan
no krštenja četiri godine.
O hurije, očih plavetnijeh,
te mislite sa mnom vjekovati,
đe ta sjenka, što je dići može
da mi stane pred vašim očima?
pred očima koje strijeljaju,
koje kamen mogu rastopiti,
a kamoli slaboga čovjeka,
rođenoga da se od njih topi;
pred očima vode prebistrene,
đe u dvije sveštene kapljice
predjel širi vidiš božje sile
no s planine u proljetnje jutro

što ga vidiš nad bistrom pučinom!
O Stamble, zemaljsko veselje,
kupo meda, goro od šećera,
banjo slatka ljudskoga života,
de se vile u šerbet kupaju;
o Stamble, svečeva palato,
istočniče sile i svetinje,-
Bog iz tebe samo begeniše
črez proroka sa zemljom vladati!
Što će mene od tebe odbiti?
Sto putah sam u mojoj mladosti
iz mindera u zoru hitao
na tvoj potok bistri i čudesni,
nad kojijem ogleduješ lice
ljepše sunca, zore i mjeseca.
U nebu sam, u moru, gledao
tvoje kule i ostre munare,
s kojih su se k nebu podizali
u svanuće, u divnu tišinu,
hiljadama svešteni glasovi,
glaseć nebu ime svemogućće,
zemlji ime strašnoga proroka.
Kakva vjera s ovom da se mjeri?
Kakav oltar bliže neba stoji?

Knez Janko

Efendija, ovako ti hvala!

(podiže kapu)

Lijepu ni iščita prediku:
što tražili, ono smo i našli!

Vuk Mićunović

Krst i topuz neka se udare,
kome prsne čelo, kuku njemu!
Jaje zdravo dobije slomljeno.
Što uzmognem, čućete hoću li!

Knez Janko

Ema neću, božija vi vjera,
više slušat odže u Čekliće
de guguće svrh one stugline
ka jejina svrh trule bukvine!
Koga zove uz one glavice

svako jutro kako zora sine?
Ja mnim ga je doista dozvao,-
jer mi nije lakši, što ću kriti,
nego da mi na vrh glave stoji.

Knez Rogan

Lijevo mi uho sad zapoja,
ja se nadam veselome glasu.

Vuk Mandušić

Danu, Bajko, puhni mi u oko,
jere mi se grdno natrunilo.

Serdar Janko

Ukrešite koji da pušimo!
To je duša vjeri prorokovoj,
neće biti žao efendiji.

Tomaš Martinović

Gavranovi graču i biju se,
cijene će brzo mesa biti!

Vukota Mrvaljević

Ne prelaz' mi preko puške, Bajko,
no se natrag preko nje povрати!

Vuk Mićunović (šapti na uho serdaru Janku)

Ovaj drži za rep adži-Adža,
i puštit ga zadovoljek neće
dok pogine kučka ali žrvni.

Skender-Aga (Vidi Vuka đe šapti; nije mu milo)

Što je ovo braćo Crnogorci?
Ko je ovaj plamen raspalio?
Otkud dođe ta nesrećna misa
o prevjeri našoj da se zbori?
Nijesmo li braća i bez toga,
u bojeve jesmo li zajedno?
Zlo i dobro bratski dijelimo.

Kosa mlada na groblje junačko
siplje li se bulah ka Srpkinjah?

Serdar Vukota

O prokleta zemljo, propala se!
Ime ti je strašno i opako.
Ili imam mladoga viteza,
ugrabiš ga u prvoj mladosti;
ili imah čojka za čovjestvo,
svakoga mi uze pride roka;
ili imah kitnoga vijenca
koji kruni čelo nevjestama,
požnješ mi ga u cv'jetu mladosti.
U krv si se meni pretvorila!
Istina je, ovo nije drugo
do gomile kostih i mramorah
na kojima mladež samovoljna
pokazuje toržestvo užasa.
O Kosovo grdno sudilište,
nasred tebe Sodom zapužio!

Vuk Mićunović

Pi, serdare, grdna razgovora!
Što su momci prsah vatrenijeh,
u kojima srca pretucaju
kry uždenu plamenom gordošču?
Što su oni? Žertve blagorodne
da prelaze s bojnijskih poljanah
u veselo carstvo poezije,
kako rosne svijetle kapljice
uz vesele zrake na nebasa.
Kud će više bruke od starosti?
Noge klonu, a oči izdaju,
uzbluti se mozak u tikvini,
početinji čelo namršteno;
grdne jame nagrđile lice,
mutne oči utekle u glavu,
smrt se gadno ispod čela smije
kako žaba ispod svoje kore.
Što spominješ Kosovo, Miloša?
Svi smo na njem sreću izgubili;
al' su mišca, ime crnogorsko
uskrsnuli s kosovske grobnice
nad oblakom, u viteško carstvo,

đe Obilić nad sjenama vlada.

Serdar Ivan Petrović

S Muhamedom i glupost u glavu!
Teško, Turci, vašijem dušama,
što obliste zemlju njenom krvlju!
Malene su jasli za dva hata.

Ferat Začir, kavazbaša

Jok, serdare, ne ugađeš putom!
Vjera turska podnijet ne može
da se haba dokle glava skoči.
Iako je zemlja pouzana,
dvije vjere mogu se složiti,
ka u sahan što se čorbe slažu.
Mi živimo kao dosad bratski,
pa ljubovi više ne treba.

Knez Janko

Bismo, Turci, ali se ne može!
Smiješna je ova naša ljubav.
Grdno nam se oči susretaju,
ne mogu se bratski pogledati,
no krvnički i nekako divlje:
oči zbore što im veli srce.

Vuk Mandušić

Glete, ljudi, lijepa saruka!
Đe ga kupi, aga, amanati?

Arslan-Aga Muhadinović

Nijesam ga, Vuče, kupovao,
no mi ga je vezir poklonio
kad sam ljetos u Travnik hodio.

Vuk Mandušić

Ljubovi ti, nabavi mi takvi!
Daću vola za njega iz jarma.

Arslan-Aga Muhadinović

Ja ću ti ga pokloniti, Vuče,
tek ako ćeš da se okumimo;
milo mi je s takvim junakom.

Vuk Mandušić

Nema kumstva bez krštena kumstva,
ako hoćeš i četvorostruko.

Arslan-Aga Muhadinović

Šišano je isto ka kršćeno.

Vuk Mandušić

Kum ću biti, a prikumak nigda!

*Velika graja i pravdanje među Turcima i Crnogorcima, nego mudriji razdvajaju da se ne
pokolju, sve umuča, niko ništa*

Kolo

Tri serdara i dva vojevode
sa njihovo trista sokolovah,
soko Bajo su tridest zmajevah
mrijet neće dok svijeta traje.

Dočekaše Šeđera vezira
uvrh ravne gore Vrtijeljke
i klaše se ljetnji dan do podne.

Ne kće Srbin izdati Srbina
da ga svijet mori prijekom,
trag da mu se po prstu kažu
ka nevjernoj kući Brankovića;
no svi pali jedan kod drugoga,
pjevući i Turke bijući,
a trojica samo pretekoše
pod gomile mrtvih Turakah-
ranjene ih Turci pregazili.

Divne smrti, prosto im mlijeko!

Junacima Bog će učiniti
spomen duši a prekadu grobu!
Tri hiljade momka jednakoga
na Šeđera udriše vezira
priđe zore na polje krstačko.
Pregaocu Bog daje mahove!
Raskrhaše silu Šeđerovu.
Blago tome ko se tu nagnao,

već ga rane ne bole kosovske,
već Turčina ni za što ne krivi.
Vitezovi, Srbi vrtijeljski,
luča će se vazda prizirati
na grobnicu vašu osveštenu!

*Dohode deset kavazah iz Podgorice od vezira novoga, koji oblazi carstvo, i daju vladici
Danilu pismo, vladika ga čita, zamišljen*

Vojvoda Batrić

Kaž', vladiko šta ti vezir piše.
Već nećemo da se krije ništa,
svi ako će okrilatit Turci!

Vladika (čita pismo od riječi do riječi):

Selim vezir, rob roba svečeva,
sluga brata sunca svijetskoga,
a poslanik od sve zemlje cara.
Na znanje vi, glavari s vladikom!
Car od carah mene je spremio
da oblazim zemlju svukoliku,
da uredbu vidim kako stoji:
da se vuci ne prejedu mesa;
da ovčica koja ne zanese
svoje runo u grm pokraj puta;
da podstrižem što je predugačko,
da odlijem đe je prepunano;
da pregledam u mladeži zube
da se ruža u trn ne izgubi,
da ne gine biser u bunište;
i da raji uzdu popritegnem,
e je raja ka ostala marva.
Pa sam čuo i za vaše gore.
Porodica sveta Prorokova
zna junaštvu pravednu cijenu.
Lažu ljudi što za lafa kažu
da se miša i najmanje boji.
Hajte meni pod mojim šatorom,
ti, vladiko, i glavni serdari,
samo da ste caru na bjeljegu,
za primiti od mene darove,
pa živite kao dosle što ste.
Jaki zubi i tvrd orah slome;
dobra sablja topuz iza vrata,
a kamoli glavu od kupusa.

Šta bi bilo odučiti trske
da ne čine poklon pred orkanom?
Ko potoke može ustaviti
da k sinjemu moru ne hitaju?
Ko izide ispod divne sjenke
Prorokova strašnoga barjaka,
sunce će ga spržiti kao munja.
Pesnicom se nada ne rasteže!
Miš u tikvi - što je nego sužanj?
Uzdu glodat - da se lome zubi!
Nebo nema bez groma cijenu.
U fukare oči od splačine.
Pučina je stoka jedna grdna -
dobre duše, kad joj rebra puču.
Teško zemlji kuda prođe vojska!

Knez Janko

Trgovac ti laže sa smijehom,
žena laže suze prosipljući;
niko krupno ka Turčin ne laže!

Serdar Janko

Ne držimo ove poklisare,
nego da se brže otršaju
da im paša štogod ne dvoumi.
Nek zna prijed, pa čini što može!

Vuk Mićunović

Otpiši mu kako znaš, vladiko,
i čuvaj mu obraz ka on tebi!

Vladika Danilo (otpišuje):

Od vladike i svijeh glavarah
Selim-paši otpozdrav na pismo.
Tvrđ je orah voćka čudnovata,
ne slomi ga, al' zube polomi!
Nije vino pošto pride bješe,
nije svijet ono što mišljaste.
Barjaktaru darivat Evropu-
grehota je o tom i misliti!
Velja kruška u grlo zapadne.
Krv je ljudska rana naopaka,

na nos vam je počela skakati;
prepuniste mješinu grijeha!
Puče kolan svečevoj kobili.
Leopoldov hrabri vojvoda,
Sobijevski, vojvoda savojski
salomiše demonu rogove.
U ćitapu ne piše jednako
za dva brata jednoimenjaka.
Pred Bečom je Burak posrnuo,
obrne kola niza stranu.
Ne treba carstvo neljudima,
nako da se pred svijetom ruže.
Divlju pamet a ćud otrovanu
divlji vepar ima, a ne ćovjek.
Kome zakon leži u topuzu,
tragovi mu smrde nećovjestvom.
Ja se sjećam što si reći htio.
Tragovi su mnogi do pećine-
za gorske se goste ne pripravlja!
U njih sada druge misli nema
do što ostre zube za susjede,
da ćuvaju stado od zvjeradi.
Tijesna su vrata uljaniku,
za mećeda skovana sjekira.
Jošt imate zemlje i ovacah,
pa harajte i kože gulite!
U vas stenje na svakoju stranu
zlo, pod gorim, kao dobro, pod zlom.
Spuštavah se ja na vaše uže,
umalo se uže ne pretrže;
otada smo viši prijatelji,
u glavu mi pamet ućeraste.

Svrši pismo i ćita ga naglas pred svijema (Crnogorcima i Turcima)

Knez Rogan

Eto pismo, pa sad put za uši!
Dajte mu ga da se razgovori.
Poslanici vezirski, neveseli, odlaze

Vuk Mićunović

Drž, ridžale, uzmi ovaj fišek,
ponesi ga na poklon veziru
i kaži mu da je to cijena
koje drago glave crnogorske.

Ridžal Osman

Kakav fišek na poklon veziru,
samovoljni kavurski hajduče!
Ne zbori se tako s vezirima,
no će dođu donose groznicu,
suze skaču same na očima
i zahuči zemlja od kukanja!

Vuk Mićunović

Da nijesi u kuću došao,
znao bih ti odgovorit divno;
ema hoću nešto svakojako.
Zar obadva nijesmo hajduci?
On je hajduk roblja svezanoga,
on je bolji e više ugrabi;
ja sam hajduk te gonim hajduke,
glasnija je moja hajdučina.
Ja ne pržim zemlje i narode,
ama mnogi grdni mučitelji
na nos su se preda mnom pobili;
mnoge bule vaše kukajući,
za mnom crna kluvka razmotale.

Odoše kavazi vezirski. - Biju se dva kokota kod skupštine.

Knez Rogan

Vidite li ova dva đavola!
Oko šta se oni dva poklaše,
jedan drugom oči iskopaše?
Za njima su tridest kokošakah,
mogu živjet kao dva sultana
da im dade nekakva nesreća.
I što mi je do njihove svađe-
a voli bih da nadjača manji;
a ti, aga, brade ti svečeve?

Skender-Aga

A ja voli da nadjača viši.
Rašta ga je Bog višega dao:
kad je viši, neka je i jači!

Noć je mjesečna, sjede oko ognjevah i kolo na velje guvno poje.

Kolo

Novi Grade, sjediš nakraj mora,
i valove brojiš niz pučinu
kako starac, na kamen sjedeći,
što nabraje svoje brojance.
Divna sanko što si onda snio!
Mlečići te morem poduzeše,
Crnogorci gorom opasaše;
sastaše se u tvoje zidove,
okropiše krvlju i vodicom-
te od tada ne smrdiš nekršču.
Topal-paša su dvadest hiljadah
da pomože Novome hitaše;
sretoše ga mladi Crnogorci
na Kamen, polje pouzato.
Turskoj kapi tu ime poginu,
sva utonu u jednu grobnicu;
mož i danas videt košturnicu.

Polijegaše

Vuk Mićunović (leži zajedno sa serdarom Jankom)

Kud, serdare, hoćeš s tom pasinom?

Serdar Janko

Da je metnem odzgor svrh haljinah.

Vuk Mićunović

Koje će ti jade svrh haljinah?

Serdar Janko

Pritiska me sve nesrećna mora;
kako zaspim, ne da mi krknuti.

Vuk Mićunović

Kakva mora i kakva zla sreća!
Tu niti je more ni vještice,
no si eto ka čabar debeo,
pa te salo kad ležeš zaduši.
Mene nikad još pritiska nije.

Serdar Janko

A meni je ona dodijala.
Svagda nosim rena uza sebe,
i trnovu draču u optoku;
ali od nje ništa bolje nije
no pas pružit odzgor svrh haljinah.

(Knez Janko leži s knezom Roganom)

Knez Janko

Kako smrde ove poturice!
Opažaš li ti štogod, Rogane?

Knez Rogan

Ka u zli čas, kneže, ne opažam!
Kad blizu njih sjedim u skupštinu,
ja nos držim svagda u rukama;
da ne držim, ja bih se izbljuvao.
Pa sam s toga na kraj i uteka,
e blizu njih ne bih osvanuo.
Evo vidiš kako smo daleko,
i opeta ona teška vonja
od nekrsti ovde zaudara.

*Mrtvo doba noći, sve spava, neko zbori kroza san. Digni se knez Janko i knez Rogan da vide
ko je, kad onamo al' Vuk Mandušić govori kao na javi.*

Knez Rogan

Koji su ti jadi, Mandušiću,
te se svu noć s nekim razgovaraš?

Knez Janko

Ne, Rogane, nemoj ga buditi,
e on u san ka javi zbori;
e ćemo ga štogod raspitati,
da se barem dobro ismijemo.

Knez Janko

Danu, Vuče, što ono zboraše
za našega bana Milonjića?
Je li čegrst kakva među vama?

Vuk Mandušić

Nije, brate, ništa među nama,
no mu nešto oko snahe zborim.

Knez Janko

A što je to, kaži mi natajno!

Vuk Mandušić

Ljepša mu je od vile bijele!
Nema puno osamnaest ljetah,
živo mi je srce ponijela!

Knez Janko

Rašta ti je srce ponijela?

Vuk Mandušić

Ima rašta, rugaš li se zbilja?
Rašta druge nema na svijetu!
Da nijesam s Banom Milonjićem
devetorostruko kumovao,
bih mu mladu snahu ugrabio,
pa s njom bježa glavom po svijetu.

Knez Janko

Ne đetinji, kukala ti majka!
Zbilja ti je svu pamet popila.

Vuk Mandušić

Al' je đavo, ali su mađije,
ali nešto teže od oboje?
Kad je viđu da se smije mlada,
svijet mi se oko glave vrti.
Pa sve mogah s jadom pregoreti,
no me đavo jednu večer nagna,
u kolibu noćih Milonjića.
Kad pred zoru, i noć je mjesečna,
vatra gori nasred sjenokosa,
a ona ti od nekuda dođe;
ukraj vatre sjede da se grije.

Čuje da svak spava u kolibe.
Tada ona vijenac rasplete,
pade kosa do niže pojasa;
poče kosu niz prsa češljati,
a tankijem glasom naricati,
kako slavlja sa dubove grane.
Tuži mlada đevera Andriju,
mila sina Milonjića Bana,
koji mu je lanih poginuo
od Turakah u Dugu krvavu.
Pa se snahi ne dao ostrići:
žalije mu snahin v'jenac bilo
nego glavu svog sina Andrije.
Tuži mlada, za srce ujeda,
oči gore živje od plamena,
čelo joj je ljepše od mjeseca,-
i ja plačem ka malo dijete.
Blago Andri đe je poginuo-
divne ga li oči oplakaše,
divna li ga usta ožališe...

Knez Rogan (šapti knezu Janku)

Ne pitaj ga, amanati, za takve stvari, dok se nije što izbleja.

Zora je; bude se i dižu.

Obrad

Da vi pričam što mi se prisnilo.
Naroda se bješe mnogo diglo,
kao nekud da krste nosimo;
sunce peče da oči iskoče,
i tvrđa je kudijen idemo.
Dok sidemo ka na ovo polje,
počinemo pod jednu jabuku,
ispod koje i potočić vraše.
Svi se u hlad pod njom sabijemo,
uberemo zrelijeh jabukah,
kao cukar svaka bješe slatka;
pop očita pod njom evanđelje.
U to doba pet Martinovića
digoše se jedan za drugijem
i za njima tri četiri druga.
Sav ih narod gleda kad odoše;
a oni ti stube, te uz crkvu:
na oltar se od crkve popeše

i na njemu krst zlatni metnuše.
Krst zasija ka na gori sunce,
i sav narod na noge ustade,
časnome se krstu pokloniše.
U tome se razbudih od straha.

Vuk Mićunović (leži zajedno sa serdarom Jankom)

Srećan bio, divno li si snio!
Na čudo sam i ja na san bio
braneći se od nekijeh pasah,
i pet šest sam mačem presjekao.
Da sam đegod u četu krenuo,
doista se bih pokla s Turcima.

Serdar Janko

Ja sam noćas bio u svatove
i sa bulom ženio Bogdana;
u crkvu je našu pokrstismo,
pokrstismo, pa ih privjenčasmo.

Turci jedan za drugim svi odoše, ljuto sjetni.

Serdar Vukota

Ja sam Ozra noćas na san gleda.
Bjesmo pošli dvjesta OZRINIĆAH,
i toliko poćerali konjah,
da uzmemo punje arandelsko.
I vrati se s pićem iz Kotora.
Poju ljudi, gađu iz pušakah.
Kad dođosmo navrh Potočinah,
ali sjede oko trista drugah;
na svakoga zelena dolama,
na svakome toke i oružje.
Pomislimo: ko će ono biti?
Kakvi gosti?-Nije im vrijeme.
Kad ali je ono stari Ozro
i birani za njim OZRINIĆI.
(nije od njih ni jednoga živa)
Puče na nas svake grdne jade
što u Čevu crkvu ne gradimo
Arandelu, da ni svud pomaga.
Ondena se malo ne poklasmo,
i sad drhtim od njegova straha!

Vukota Mrvaljević

Ja po svu noć prtljam i snijevam;
dok se dignem, ja sve zaboravim.

Knez Bajko je sjetan, i Vuk Mandušić; oni dva ne hoće ništa da pričaju.

Knez Janko

Kneže Bajko, ti si nešto sjetan?
Što će biti, to ne može proći,
nego pričaj, da i nije milo.

Knez Bajko

Hoću, kneže, sve mi jedno biva.
Ja sam noćas grdan san vidio:
sve oružje svoje u komate.
Bez zla mi se običi ne može
i bez neke bratske pogibije,
jer kad god sam takvi san gledao,
pripravlja sam što mrcu treba.

Knez Rogan

Mandušiću, što si neveseo?
Što ne pričaš što si noćas snio?

Vuk Mandušić

Ni što snio ni pričat umijem,
no sam svu noć kao zaklan spava.

Knez Rogan

Ja ću pričat, kad svi ostaviste:
viđeh na san Draška Popovića!
A meni se ka u zarok stjeca,
i reka bih, eto ga niz polje.

Serdar Radonja

Gledaj čuda, što je jadni čovjek!
Mi se dosad ništa ne sjećasmo
najboljega našega vojvode.
A đe bio Draško Popoviću?

Serdar Vukota

Hodio je do u Mletke Draško.
Kada Šeđer na Kotor udara,
sta grad biti topom bukovijem.
Pop Šćepan se tad u Kotor nagna.
Godi jednom topom sa Kotoru,
Šeđerovu pogodi lubardu,
u grlo joj zrn timer ugodio-
slomi mu je u trista komatah.
Tad zadobi platu u principa,
na godinu stotinu cekinah.
Pop je pao ljuto od starosti,
pa je Draško u Mletke hodio
da donese od Mlečića platu.

Knez Rogan

Navrtite te pet šest ovnovah,
da ručamo, da doma idemo.

Dode Draško vojvoda pa se sa svijema grli i celiva, pa sjede među njima.

Knez Rogan

Pričaj štogod, Draško, od Mletakah!
Kakav narod bješe na te strane?

Vojvoda Draško

Kakav narod, pitaš li, Rogane?
Ka ostali - ne bjehu rogati.

Knez Rogan

Znamo, čoe, njesu rogati,
no bjehu li zgodni i bogati?

Vojvoda Draško

Bješe, brate, dosta lijepijeh,
a grdnijeh deset puta više;
od bruke se gledat ne mogahu.
Bogatijeh bješe pogolemo;
od bogatstva bjehu poluđeli,
đetinjahu isto kao bebe.

Svi nuglovi punani praznovah;
mučahu se, da im oči prsnu,
da oderu koru leba suha.
Gledao sam po dva među sobom
đe uprte kakvu ženetinu
tjelesine mrtve i lijene
(potegla bih po stotinu okah!)
pa je nose proz gradske ulice
usred podne tamo i ovamo.
Ne boje se česti i poštenju,
tek da steku da se kami rane.

Knez Janko

Bjehu li im kakve kuće, Draško?

Vojvoda Draško

Bjehu kuće na svijet divota!
Ama bješe muke i nevolje:
ćeskota ih nesretnja davljaše,
smrad veliki i teška zapara,
te nemahu krvi u obrazu.

Vuk Mićunović (leži zajedno sa serdarom Jankom)

A kako te zbilja, dočekaše?

Vojvoda Draško

Ko m' u zli čas dočekiva, Vuče?
Ja nijesam ni pozna nikoga,
a kamoli da me ko dočeka,
no mi ona ružna mješavina
ne davaše iz kuće izaći.
Svagda graja bješe oko mene
kada hoćah po gradu izaći,
kao u nas bijele neđelje
kad se krenu momčad u maškare.
Da jednoga ne bi prijatelja,
glavom sina Zana Grbičića,
svoga doma već ne ćah gledati,
nego kosti tamo ostaviti.
A on me je bratski dočekaao,
vodio me svuda po Mletkama.

Vuk Mandušić

A bjehu li junaci, vojvoda?

Vojvoda Draško

Ne, božja ti vjera, Mandušiću!
O junaštvu tu ne bješe zbora.
Nego bjehu k sebi domamili,
domamili pa ih pohvatali,
jadnu našu braću sokolove,
Dalmatince i hrabre Hrvate;
pa brodove njima napunili
i tiska' ih u svijet bijeli,
te dovukuj blago iz svijeta
i pritiskaj zemlje i gradove.

Serdar Ivan

A sudovi bjehu li im pravi?

Vojvoda Draško

Bjehu, brate, da te Bog sačuva!
Malo bolji nego u Turčina.
Bješe jedna kuća prevelika
u kojoj se građahu brodovi;
tu hiljadu bjehu nevoljnikah,
svi u ljuta gvožđa poputani,
te građahu principu brodove;
tu od plača i ljute nevolje
ne mili se uljesti čovjeku.
Jedni sužnji bjehu prikovani
u putima na velje brodove,
te vozahu po moru brodove;
tu ih ljetnje gorijaše sunce
i davljahu kiše i vremena,
ne mogahu iz veze šenuti,
no, ka pašče kad ga za tor svežeš,
tu čamaju i dnevi i noći.
Najgore im pak bjehu tavnice
pod dvorove đe dužde stojaše;
u najdublju jamu koju znadeš
nije gore ko u njih stojati.
Konj hoćaše u njima crknuti,
čovjek pašče tu svezat ne šćaše,

a kamoli čojka nesretnjega;
oni ljude sve tamo vezahu
i davljahu u mračnim izbama.
Sav protrnem, da ih Bog ubije,
kad pomislim za ono strašilo.
Niko žalit ne smije nikoga,
a kamoli da mu šta pomože.
Kada viđeh vitešku nevolju,
zabolje me srce, progovorih:
Što, pogani, od ljudi činite?
Što junački ljude ne smaknete,
što im takve muke udarate?
Dok Grbičić meni poprišapta:
Nemoj takve govorit riječi,
ne smije se ovde pravo zborit.
Tvoja sreća - ne razumješe te
I čujte me što vam danas kažem:
poznao sam na one tavnice
da su božju grdno prestupili,
i da će im carstvo poginuti
i boljima u ruke uljesti.

Vuk Mićunović

Budili se ti tako proričeš,
mišljahu li u svijet za koga?

Vojvoda Draško

Nema toga ko s' ne boji čega,
da ničega ano svoga hlada.
Oni straha drugoga nemahu
do od žbirah i do od špijunah;
od njih svako u Mletke drktaše.
Kad dva zbore štogod na ulicu,
treći uho obrne te sluša,
pa onaj čas trci sudnicima,
kaži ono što oni zborahu
i popridaj štogod i pogladi.
Sud onaj čas ona dva uhvati,
pa na muke s njima u galiju.
Od toga ti bjehu poginuli,
među sobom vjeru izgubili.
Koliko su s kraja u kraj Mletke,
tu ne bješe ni jednoga čojka
jedan drugog koji ne držaše

za tajnoga žbira i špijuna.
Grbičić se meni kunijaše
da su jednom žbiri i špijuni
oblagali jednoga principa
pred senatom i svijem narodom,
i da su mu glavu otkinuli
baš na stube njegova palaca.
Kako ih se drugi bojat neće
kad mogaše oblagati dužda!

Knez Janko

A bješe li igre u Mletkama,
ka ovo te se mi igramo?

Vojvoda Draško

Bješe igre, ali drugojače.
U jednu se kuću sakupljahu
pošto mrkni i pošto večeraj.
Kuća bješe sila od svijeta,
uždi u njoj hiljadu svijećah;
po zidu joj svud bjehu panjege,
cijelev se napuni naroda,
tako isto i kuća ostala;
svud mogaše iz zida videti
đe virahu ka miši iz gnj'jezda.
Dok se jedna podiže zavjesa,
treći dio od kuće otvori.
Bože dragi, tu da vidiš čuda.
Tu izmilje nekakvoga puka,
to ni u san nikad doć ne može,
svi šareni kao divlje mačke.
Dok ih stade po kući krivanja,
đe ko bješe zapljaska rukama;
imah mrtav padnut od smijeha!
Malo stade, oni otidoše,
a za njima drugi izidoše.
Takve bruke, takvijeh grdilah
nigđe niko još vidio nije!
Nosine im po od kvarta bjehu,
istreštili oči kao tenci,
a zinuli ka kurjaci gladni;
a drvene noge nasadili,
pa idahu kao na ključeve;
oblačili prnje i jačine,-

usred podne da ga čovjek sretne,
sva bi mu se kosa naježila.
Dokle neko, da mu Bog pomože,
iz onijeh panjegah zavika:
"Bjež, narode, e izgore kuća!"
Bože dragi, da tu bruku vidiš.
Stade jeka, klepet i lomjava,
stade piska, kape popadaše,
stotina ih ispod nogah osta;
sve se nabi, da krknut ne može,
kao stoka kad je zvjerad gone.
Te mi opet sjutradan na igru,
kad u kuću nigđe niko nema,
no je pusta kuća zatvorena.
I još ću vi jednu sprdnju pričat
(a znam čisto vjerovat nećete):
vidio sam ljude u Mletkama
đe na konop skaču i igraju.

Knez Rogan

To ne može bit istina, Draško,
nego su ti oči zamaštali.

Vojvoda Draško

Ne znam ništa, no sam ih gledao;
i sam mislim da je maštanije.

Obrad

Ada što je nego maštanije!
Ja sam čuo od jednoga đeda,
u Boku su jedni dohodili
iz Talije, ili otkud drugo,
na naš pazar isti izlazili,
pa viknuli cijelu narodu:
"Pogledajte onoga kokota!"
Kad pogledaj onoga kokota,
ali šljeme za nogu poteže.
Kad onaj čas, nije nego slamka!
Drugom vikni: "Poslušaj narode,
svak će sada grozd u ruku imat,
grozdu će te britve prinijeti,
al' čuvajte, da vas jad ne nađe,
nemoj koji grozda otkinuti!"

Dokle svako za po grozd uhvati,
priniješe britve grozdovima;
kad viđeše čudo neviđeno:
svaki sebe za nos dohvatilo,
dogna britvu do svojega nosa!
Dokle treći savrh zida viknu:
"Čuj, narode, ne potopite se!"
U to rikni niz pazar rijeka;
ili bilo muško ili žensko,
svak, da gazi, uzdigni haljine.
Kad ni vode ni od vode traga,
no svak diga u pazar haljine
i krenuo ka da vodu gazi!
Kad videli e ih pogrdiše,
skoči narod, i bi ih pobili,
no uteci u Kotor Latini.-
To igranje isto je ovakvo
što na konop igraju, vojvoda!

Vuk Mićunović

Pojahu li uz gusle lijepo?

Vojvoda Draško

Kakve gusle i kakvu nesreću?
Tu za gusle i zbora ne bješe!

Vuk Mićunović

Ada za svu igru bez gusalah
ja ti ne bih paru tursku dao.
Đe se gusle u kuću ne čuju,
tu je mrtva i kuća i ljudi.

Serdar Radonja

Za svaku te rabotu pitasmo;
a gleda li principa, vojvoda?

Vojvoda Draško

Gledah, brate, kao tebe sada.

Serdar Radonja

A bješe li kakav, amanati?

Vojvoda Draško

Bješe čovjek te od srednje ruke;
da ne bješe pod onim imenom,
ne šćaše se bojat od uroka.

Serdar Radonja

Kako li se zvaše, vojevoda?

Vojvoda Draško

Valijero... i već ne znam kako.

Serdar Ivan

Pita li te što za ove kraje?

Vojvoda Draško

Pita, brate, ne znam ni sam kako.
Ja izidoh pred njim s Grbičićem,
poklonih se kako mi rekoše.
Put mene se poosmjehnu princip,
raspita me za naše krajeve,
i šćah reći ljubi Crnogorce,
jer spomenu sve redom bojeve
đe su naši pomogli Mletkama.
Pa poslijed poče đetinjiti;
zapita me za naše susjede,
za Bošnjake i za Arbanase:
Kad uhvate - kaže - Crnogorca,
bilo živa al' mrtva u ruke,
hoće li ga izjest, što li rade?
Đe izjesti, ako Boga znadeš,
ka će čovjek izjesti čovjeka?
Ma sam čuo - opet mi govori-
jedan narod tamo zmije jede.
Kakve zmije, čestiti principe?
A gadno je na put pogledati-
sve se dlake naježe čovjeku!

Knez Janko

Ja mnim te je dočeka lijepo?

Vojvoda Draško

No lijepo, nego prelijepo!
Obeća mi i što mu ne iskah.
I pomislih kad od njega pođoh:
blago meni jutros i do vijek,
evo sreće za sve Crnogorce,
dajbudi ću povest dosta praha
da s' imaju čim biti s Turcima.
Kad poslijed, sve ono izlinja,
ka da ništa ni zboreno nije.
I posad mu ne bih vjerovao
mlijeko je da reče bijelo.

Knez Rogan

A kako te ranjahu, vojvoda?
Bjehu li im lijepa jestiva?

Vojvoda Draško

Tu ne bješe jela izvan leba,
no donesi nekakve preslačke,
po tri ure liži dokle ručaj.
Dva dijela tu bijaše puka
jošte mladi, a obezubili,
sve ližući one poslastice.
Od želje se sad najedoh mesa.

Vuk Mićunović

Fala Bogu, jest veliko čudo!
Vidi te li ovde u Kotoru
baš ovoga Sovru providura
i ostalu gospodu mletačku?
Voli su ti kokoš ali jaje
nego ovna ali grudu sira.
Koje čudo mogu na godinu
kokošakah oni pozobati!
Pa pogini u ono gospodstvo,
spušti kulje, a obrivi brke,
a pospi se po glavi pepelom,
a brnjice ka u žene uši.
Kako tridest napuni godinah,

svaki dođe kao babetina,
od bruke se gledati ne može;
kako pođi malo uza stube,
ublijedi kako rubetina
a nešto mu zaigraj pod grlom,
rekao bi, onaj čas umrije!

*Sijeku peciva i sjedoše na ručak. Serdar Janko pita či je brav te mu on u pleće gleda, i kažu
mu da je Martina Bajice.*

Serdar Janko

Divna pleća, a divno li piše!
Blago tebi za dovijek, starče,
čudno li ćeš nešto doživjeti!

Knez Rogan

Koje drže da je naša strana,
al' od krsta ali je od stuba?

Knez Janko

Mi smo vazda od krsta držali.

Knez Rogan

Hiljadu sam plećah oglodao,
ali ove ne viđeh nesreće.
Čije ovo pleće te ga gledam?
Njegova se kuća ugasila,
u nju neće kokota pojati;
a evo je nasred njega šuplje
ka da ga si silom prošupljio,
a po njemu dvadeset grobovah
i ni jedan nije izvan kuće.

*Svi gledaju ono pleće i čude se kakvo je. Pitaju od čijega je brava, i kažu im da je od brava
Skender-Age Medovića.*

Knez Janko (gleda jedno pleće i priča iz njega)

Ima ovaj dvadeset govedi,
guvno mu je kod kuće lijepo,
na kuću mu šljeme dosta jako,
jaki su mu i lijepi konji;
krije negđe zamotuljak parah,
ma bih reka da ih nije mnogo,

i za njih mu svi u kući znaju.

Vukota Mrvaljević (priča iz pleća)

Čudna negde pustoga plijena,
no je krvav, da ga Bog ubije:
Kosovo je oko njega leglo!

Vuk Mićunović

Što bajete kao bajalice
ali babe kad u bob vraćaju?
Što će znati mrtve kosturine
kako će se kome dogoditi?

Vukota Mrvaljević

Koje jade ti tobož mudruješ?
A ti više u njima proričeš
no koji mu drago desetinja.
Ne daš nigda pleća oglodati,
no ih grabiš iz ustah ljudima;
meni si ih stotinu uzeo
da đavola pride u njih vidiš.
U to ti je prošlo po vijeka!

Vojvoda Batrić

Danu, Vuče iz Lješeva Stupa,
uzmi gusle da nas razgovoriš;
kad je dobro, neka je i bolje.

Vuk Lješevostupac (poje)

Čevo ravno, gnjiježdo junačko,
a krvavo ljudsko razbojište,
mnoge li si vojske zapamtilo,
mnoge li si majke ojadilo!
Ljudske su te kosti zatrpale,
ljudskom si se krvlju opjanilo;
vazda raniš od Vidova dana
junačkim i konjskim mesom
gavranove i mrke vukove!
Strašno l' bješe jednom pogledati:
dim te crni bješe priklopio,
sto hiljadah pritislo Turakah,

oko tebe puške grmijahu,
frištijahu hiljade momakah
a grakahu na jata vranovi.
Iza tmine i sunce ogrije:
pred večer se nad tobom izvedri,
Turke mrtve po tebe brojasmu,
pogodit se nigda ne mogasmu
oko broja, koliko ih bješe.
(ostavlja gusle)

Vojvoda Batrić

Danu, Vuče, nemoj prekidati,
razgovora bez takvoga nema.

Vuk Lješevostupac

Ne umijem, vojvoda, pa je ljepše ostaviti.
Pucaju puške uz polje, pjevaju ljudi, ima ih okolo sto i pedeset.

Vojvoda Draško

Ko je ono, ka da su mahniti?

Serdar Janko

Ono su ti svati Mustafića,
a ženi se Suljo barjaktare
sinovicom s Oboda kadije.

Vuk Mićunović

Ma nijesu svi svatovi Turci,
nego ima i Crnogoracah.

Serdar Janko

Ima onde i Crnogoracah
malo manje nego polovina.

Vuk Mićunović

Kud su šćeli potrpezne kučke,
Brankovići i ližisahani?
Što im oće društvo sa Turcima?

Knez Janko

A kakva je to vražija ženidba
kad vjenčanja nikakva nemaju,
no živuju ka ostala stoka?

Serdar Janko

U njih nema nikakva vjenčanja,
no pogodbu nekakvu učine
ka da kravu napoli predaju.
Oni žene u čeljad ne broje,
no ih drže ka prodano roblje.
Oni kažu: Žena je čovjeku
slatko voće al' pečeno jagnje.
Dok je takva, neka je u kuću;
nije l' takva, sa njom na ulicu!

Knez Rogan

Hvala Bogu, pasjega mileta,
ka je opit sa zlom i nepravdom!
Đe dopire, tu zakona nema;
zakon mu je što mu srce žudi,
što ne žudi u Koran ne piše.
Poju svatovi uz polje.

Svat Turčin

Gergeleze, krilo od sokola,
te na hata u raju poleće,
samovoljno, bez nikakva zora,
pred Proroka pride da izađeš;
hurije te divne zarobiše
te si nama tako zakasnio.
Izlaz k nama, časa ne počasi,
na tvojega krilata halata!
Ne zaborav' sablje i miždraka
i tvojega biča paklenoga,
jer su Vlasi uši podignuli,
da okupiš stoku u torinu.
Vuci su ti ljuto pogladnjeli;
nek ti sine sablja damaskija,
da ne laju paščad na Proroka!

Svat Crnogorac

De si, Marko, nagnuta delijo?
Iako si turska pridvorica,
al' si opet naša perjanica.
Pojaš', Marko, tvojega, Šarina,
od oružja ništa ne uzimaj
do tvojega teška šestoperca;
njim Aliju zgodi među pleća,
pa mu na čast Prorok i hurije!

Svat Turčin

Ilderime, svečev buzdovane,
malo li ti bi krstove vjere
međ' istokom i među zapadom
da istrčeš hata krilatoga,
damaskiju da krvi napojiš,
da najstrašnim postaneš šehitom,
no se diže da Fatimu ćeraš,
jedinicu svetoga Proroka?
Tu sagr'ješi Bogu i Proroku;
ko im skrivi, on im grdno plati!
Al' ti prosto dinovo mlijeko
kada Bosni salomi rogove,
kad sve pokla što ne posuneti ;
samo fakir ostavi fukaru
da nas služi, a pred krstom tuži.

Svat Crnogorac

Obiliću, zmaju ognjeviti,
ko te gleda, bliješte mu oči!
Svagda će te svetkovat junaci!
Mrcino nam krunu ne upušti
kad padiši stade pod vilice,
kada dinu zagazi u čorbu.
Sat te viđu na tvojega Ždrala
đe razgoniš kod šatora Turke.
Što će biti, ko će ugoditi?
Srb i Turčin ne slaže se nigda,
no će prije more oslaćati.

Svat Turčin

Drž, Alija, kurvino kopile,

Kotarke se mlade razbježaše!
Sramota je sivome sokolu
čerat dugo jato jarebicah,
pa za sebe ne ulovit mesa.
Udri, Tale, tvojom drenovačom,
pod njom puču rebra ka orasi!
Polovina glave izgubite,
ne ostavte Kosu u kavure;
takvo voće nije za kavure.

Svat Crnogorac

Bjež, Komnene, zadrta delijo,
kad si takvu srnu ulovio!
Već si dosta odmorio krila,
nijesu ti daleko Kotari;
vjera ti je Hajki omilila,
jedva čeka da ti se prekrsti.
Zabobonji, Starino Novače,
svrh Klisure, ka si naučio,
jer su dinu uši zaglibile;
probudi mu buhe u kožuhe.
Ne pušt', Bajo, živa đavoljega;
neka svati ne bude planine
bez pitanja tvoga al' Limova.

*Izlazi Mustaj-kadija i moli momčad da ne poju onake pjesne pokraj sakupa Crnogorskoga,
da ne bude od glavarah kome što žao, nego neka poju svatovske pjesne, i on sam počinje
pojati.*

Mustaj-kadija

Ne plač', majko, dilber Fatimu:
udata je, nije ukopata;
ruža s struka nije pala svog,
no u bostan prenešena svoj.
Fatimu će Suljo držati
kao oči svoje u glavi.
Fatima je strukom divota,
oči su joj dvije zvijezde,
lice joj je jutro rumeno,
pod vijencem gori Danica;
usta su joj parom srezana,
usne su joj ružom uždene,
međ' kojima katkad sijeva
snježna grivna sitna bisera;
grlo joj je čista fildiša,

b'jele ruke - krila labuda.
Nad cvijećem pliva zornjača,
a voze je vesla srebrna.
Blago odru na kom počine!

Svat Crnogorac

Soko mrzi polja od prašine,
soko neće žabu iz lužine,
soko hoće visoku liticu,
soko trazi ticu jarebicu;
jarebica tanka i plašiva,
ma tijela kako vatra živa.

Svat Turčin

Ne dangubi, svatski prvijenče,
sahati su danas ka godine,
hoće nam se Sulju odužiti.
Bog je dragi nekoliko dana
tandarihe zemlji poklonio;
grehota je da ih potkidamo.

Vojvoda Stanko

Čudne bruke, grdne mješavine!
Čujaste li kako se pojaše?
Zaludu se nedružina druže,
sve nekakvi prigovori stari:
Miloš, Marko - Mujo i Alija!
Pripravlja se, dok odjednom pukne;
već previre kapa na sve strane.

Vuk Mandušić

Ema šta se druže s krvnicima,
a u jedan kota da ih svariš,
ne bi im se čorba smiješala!

Vuk Mićunović

Bezobrazne, obrljane kurve,
povukuše te nam obraz grde!
Junačkoga ne znaju poštenja,
a ne bi se vukli za Turcima.
Mrzni su mi oni nego Turci,

a ne mislim za njih ni za Turke.
Badava se inate s Turcima
kad im ližu, ka pašćad, sahane!

Bogdan Đurašković

Oni šćahu sve onako pojat,
no im ne da podmukla lisica.
Vidite li onoga kadije?
Druga nema u četiri zemlje.
U njega su medene riječi,
uvija se ka vrag oko krsta,
ama punan gube i lukavstva;
krvnika ga riščanskoga nema-
zaklala ga puška crnogorska!

Prodoše svatovi.-Malo stade, evo pokajnice uz polje, i tuži sestra Batrićeva pred njima.

Sestra Batrićeva

Kuda si mi uletio,
moj sokole,
od divnoga jata tvoga,
brate rano?
Da l' nevjerne ne zna Turke,
Bog ih kleo!
e će tebe prevariti?
divna glavo!
Moj svijete izgubljeni,
sunce brate!
moje rane bez prebola,
rano ljuta!
moje oči izvađene,
očni vide!
Kome braću ti ostavi,
bratska hvalo,
i staroga baba Pera,
kuku, Pero!
i tri mlade sestre tvoje,
kukavice?
Sedam snahah što ošiša?
njima prazno
Što ne čuva mladu glavu,
ljudska vilo;
što krvnika njom nasladi,
bratska diko?
Na vjeru te posjekoše,

nevjernici!
Divno l' Travnik okitiše,
to platili!
sa lijepom glavom tvojom,
kuku, lele!
Ko će ćete sakupljati,
četovođa,
ko l' krajini branit krilo,
bratsko krilo,
ko će turske glave seći,
ostra sabljo?
Da pogibe u boj ljuti,
ubojniče,
đe se srpski momci grabe,
mlado momče,
oko glavah i oružjah,
proste rane;
no na vjeru u nevjere,
vjerna glavo!
Da mi se je pomamiti,
sestri crnoj,
da te kako zaboravim,
kukavica,
e prezgodna glava bješe,
mladi brate!
Da uz cara sjedijaše,
mudra glavo,
šćaše carev vezir biti,
sestri tužnoj;
da kod kralja sjedijaše,
moj mladiko,
đeneral mu šćaše biti,
moja ružo!
Da se mogu razgovorit,
srce moje,
a sa mrtvom tvojom glavom,
kam da mi je!
da ti crne oči viđu,
oči moje,
da poljubim mrtvu glavu,
mjesto brata,
da očešljam dugi perčin,
jaoh meni!
i junačku čalmu svežem,
sestra grdna!
U krvničke sad si ruke,

platili te!
nagrdiće krasnu glavu,
prekrvnici!
Ti ćeš mnogo braće naći,
kuku nama!
biranijeh sokolovah,
kuku, braćo!
po bedemu od Travnika,
Bog ga kleo!
Glave bratske poznat nećeš,
nama prazno!
jere su ih nagrdili,
nevjernici!
Kud će tvoja mlada ljuba,
kuku njojzi!
dvoje dece tvoje ludo,
siročadi?
Što će jadni ded ti Bajko,
moj Batriću,
koji te je odnjivio?
teško njemu!
Proste tvoje ljute rane,
moj Batriću,
al' neprosti grdni jadi,
kuku rode!
e se zemlja sva isturči,
Bog je kleo!
Glavari se skamenili!
kam im u dom!

Svi glavari plaču, i kad čuše ime Batrićevo, svi plaćući izidoše pred pokajnice. Kako se sastaše s njima, znadoše što je. Sestra se Batrićeva zagrlila s dedom Bajkom (knezom), ugrabi mu nož iza pasa i ubi sama sebe; Bajko se prenemogne i pade spored unuke mrtve.

Vuk Tomanović

Hvala Bogu, velike žalosti
što nas nađe danas iznenada!
Svak ćuti i plače.

Vuk Mićunović

Oh do Boga, a oh dovijeka,
da čudno li s glave pogibosmo!

Knez Rogan

Osamdeset već imam godinah;
sto putah sam gleda Crnogorce,
gleda Turke, a gleda Latine-
mlade glave onakve ne vidah!

Vuk Tomanović

U ove se gore nigda nije
onakvoga mladeta dizalo.
Ono bješe junak pod krilima!
Gleda sam ga đe skače s momcima:
skoči s mjesta četrnaest nogah,
a iz trke dvadest i četiri;
po tri konja zagona preskoči.

Vuk Mićunović

Što je fajde kriti ono što je?
Onakvoga sivoga sokola
Crnogorka još radala nije!
Ne mogaše čovjek nigda znati
al' je zgodni ali je valjasti,
al' je mudri ali je ljubavni!
Šest putah sam s njim na muku bio
đe prah gori pred oči junačke
i đe glave mrtve polijeću-
jošt takvijen očih gvozdenijen
ja ne vidih u jednoga momka.
A nemaše još dvadest godinah.
I što ću vam kriti, Crnogorci,
živo mi je srce pokosio
i našu je zemlju ocrnio!

Vuk Tomanović

On ne bješe no samo nastao,-
Crnogorca već bješe svakoga
on gotova preteka junaštvom:
sedamnaest ali osamnaest
bješe glavah posjeka turskijen!

Vojvoda Batrić

Bog ga jaki i mrtva ubio!
Kako moga vjerovat Turcima,
tere im se na vjeru opušta?

Vuk Tomanović

Vjeran bješe junak mimo ljude,
pa ga ono pašče Ćorovića
izbezumi nekako na bratsku,
te sramotno, crn mu obraz bio!

Serdar Janko

Je li mu se kuća iskopala?

Vuk Tomanović

Ne, serdare, ali što za fajdu?
Ostalo je dvoje dece muško,
jedno drugom vode dat ne može;
i zgodna su ka dvije jabuke.
Nego ko će decu dočekati?

Knez Janko

Kolika mu brata ostadoše?

Vuk Tomanović

Sedam bratah, svi sedam jednaci.

Knez Janko

Hoće li ga osvetiti, Vuče?

Vuk Tomanović

Hoće, kneže, ali što za fajdu?

Knez Janko

Kako zašto? Što govoriš, čočē?
Da ga mogu dobro osvetiti,
ka da bi ga iz groba dignuli!

Knez Janko

Ada ova nesrećna nevjesta,
te se danas ubi među nama,
ljuće mi je na srce zavila

no nesrećna glava Batrićeva.

Serdar Janko

Ne zbori nam, kneže, za te jade!
Ni ovakve još nije žalosti
na mnogo se mjestah događalo;
no joj puče srce u prsima
a obrnu svijet naopako
za onijem sivijem sokolom,
pa ne moga odoljet žalosti,
nego život uze sama sebi.

Knez Rogan

Nevolja je, braćo, da s' ubije!
Kam bi crka od ove žalosti,
a ne sestra za onakvim bratom,
e predivan bješe, jad ga naša!
Kad se šćaše ođest kud da ide,
pa obuci one puste toke,
šal crveni svezi oko glave,
a pani mu perčin niz ramena,
dvije puške metni za pojasom,
a pripaši mača o pojasu,
a u ruke uzmi džeferdara,-
krasna lica, visok kao koplje!
Kad pomislim i ja kakav bješe,
raspale se uz mene plamovi!

*Glavari sjede okolo Veljega guvna i razgovaraju se, dok evo ti tri četiri stotine Ozrinićah,
Cucah i Bjelica. Svi posjedaše pred glavare i drže duge puške uz ramena.*

Serdar Vukota

Dobro došli! Što je bilo, ljudi?
Krenuli ste nekud ka na vojsku!
To vam nije bez neke nevolje;
da se nije ko pokla, Boga vi?

Vojnik

Ne, serdaru, još nije pokolja,
ema bi se moglo doslutiti.

Drugi od vojnikah

Pope cucki, da' im ono pismo
te si pisa među svima nama,
pa se s njime neka razgovore,
e ćemo ih grajom zaglušiti.

Pop Mićo dava pismo vladici Danilu. Vladika ga gleda i ne govori ništa.

Knez Janko

Što je bilo? Što piše, vladiko?

Vladika Danilo

Ne može se ono pročitati.

Daje ga vladika knezu Janku da ga popu povrati.

Knez Janko (gleda ga)

Divna pisma, jadi ga ubili!
Krasno je na kartu složeno,
kao da su kokoške čepale.

Svak se smije. Knez Janko dava pismo popu i govori mu.

Knez Janko

Pope Mićo, drž ti ovo pismo,
te pročitaj, da znamo što piše!

Pop Mićo uzimlje pismo, dugo ga gleda i počinje čitati:

Pop Mićo (čita)

... um ... dam ... am ...
... bi ... nu ... no ...
... na ... ša ... ra ...

Vuk Mićunović

Lijepo li ova sablja čita,
divno li nas danas razgovori!
Amanati, đe nauči tako?
Jesu li te u Mletke šiljali?
Kada svoje tako osijecaš,
ada što bi s tuđijem činio?

Pop Mićo

Ti se, Vuče, kada sa mnom rugaš?
Kakav nauk, takvo i čitanje!
Da sam ima boljeg učitelja,
te bih i ja danas bolje čita.
Ka je, da je, o njemu se bavim.
Ko će bolje, široko mu polje!

Vuk Mićunović

Ja ti ne bih predavao bira,
da se slušam, zrno dađavolje.

Pop Mićo

I ne daju žita ni u šaku,
do po runo i po grudu sira;
pa i to mi daju ka na silu.
Da li ne znaš naše davaoce?

Vuk Mićunović

Amanati, ne najedi se!
A kako im čitaš leturđiju
kad ovako u pismo zatežeš?

Pop Mićo

Amanat mi, ja je i ne čitam,
niti mi je knjiga za potrebu,
nit' je kada u crkvu otvaram.
Napamet sam je dobro utvrdio
leturđiju, krstit i vjenčati,
ka i druge pomanje potrebe;
pa kad mi je koje za potrebu,
ispojem ga ka pjesnu na usta.

Knez Janko

Čudna popa, jadi ga ne bili,
u svijet ga ovakvoga nema!
Sve u smijeh i u graju.

Serdar Vukota

Danu pričaj koji što ste došli,
da idemo, da ne zamrčemo.

Jedan Cuca

Prićaćemo, a imamo dosta!
Prosta sablja po sto putah turska,
od Kosova koja nas siječe,
pri zlu tome, ako je istina.
Evo ima šest-sedam godinah
ka dohodi jedna proročica
među nama. Iz Bara se kaže.
Dava trave i nešto liječi,
i zapiše nečesove gradi
da čovjeka puška ne ubije.
Svak je drži, oprosti mi, Bože,
ka da duhom svetijem prozire.
Donio je đavo među nama
evo ima dvije tri neđelje,
pa je sada, što nije nikada,
udarila kaživat vještice.
Dvadeset ih je do sada kazala,
i sama je sebe obličila;
na njih više no pedeset glavah
što su one svakoju izjele,
a sve dece koja su pomrla
i momčadi te puška ubila.
Pa se narod cio pomutio,
niko ne zna šta hoće da radi;
pomrzjelo sve jedno na drugo.
Na čudo smo i na jade bili
razdvajući da se ne iskolje.
Jedva smo ih ovamo savili,
eda kako vi to pretećete.

Vuk Mićunović

Čudne stoke, Bog ih posjekao,
oko šta se imalo poklati!
A đe vi je ta zlosrećna baba
te među vas nož krvavi vrgla?

Isti Cuca

Evo smo je doveli sa sobom
da pred vama ovo posvjedoči.
Ona zbori da će sve kazati;
i kazuje, Bog je posjekao,
ka da čovjek sve očima gleda.

Izlazi proročica i vještica.

Knez Janko

Kažuj, babo, jesi li vještica?

Baba

Jesam, kneže, nije fajde kriti.

Knez Janko

A kako se gradite vještice?

Baba

Mi imamo jednu travu za to,
pa tu travu u lonac svarimo,
iz lonca se redom namažemo;
iza toga budemo vještice.

Knez Janko

Pa poslijed što se od vas radi?

Baba

Kupimo se na mjedeno guvno,-
niko ne zna do nas će je ono.
Na vratila o marču jašemo,
dogovore krijući činimo
kakvo ćemo zlo učinit kome.
Živinom se svakom promećemo;
vozimo se na srebrna vesla,
lađa nam je kora od jajeta.
Zla mrznome činit ne možemo;
a ko nam je mio ali svojta,
trag po tragu njegov iskopamo.

Svi iz glasa

Vidite li kako ne zna ništa!
Istina je sve što je kazala;
ne bi sama sebe naružila
da u taj lik nije obeštana.
Pa se kaje, stavila se duše,

jere vidi trag ni iskopaše.

Knez Janko

Slušaj, babo, sve ti vjerujemo:
može biti i mjedeno guvno,
jahati se može na vratilo,
ma za lađu i vesla srebrna,
to ti niko vjerovati neće,
er je sasma preništava lađa.

Baba

Istina je, moj mili, duše mi!
A kako bih danas pridizala
kada visim nogama u grobu?
Nego sam se jednom pokajala;
volija sam poći pod gomilu
sa svijema te smo toga lika
no zla činit kako smo do sada,
da ako mi lakše duši bude.

(i plače baba)

Knez Janko

Čudna vraga, vidite li, braćo?
Hvala Bogu, ima li vještica?

Knez Rogan

Ima, kneže, nekijeh rogošah,
pod oblak će ustrijelit orla!

Vuk Mićunović (vladici)

Ti, vladiko, znaš duboke knjige;
nalaziš li u njima vještice?

Vladika Danilo

De vještice, što govoriš, Vuče!
Nema toga ni u jednu knjigu.
Svrh mene se svi ovde kunite,
to su babske priče i mudrosti;
nego laže ova babetina,
ali može nešto drugo biti!

Svi glavari:

Kažuj, babo, rašta si lagala,
al' na našu dušu pod kamenje!
Nije šala što si učinila:
pomutila tri mučna plemena
i krvavu sablju izvadila!
(Baba se prepada i drhti.)

Baba

Kažaću vam, al' na ispovijest,
pa činite šta hoćete sa mnom.

Knez Janko

Nema, babo, ovde duhovnika,
nako ćemo poslat popa Mića,
a on knjige uza sebe nema.
Nego kažuj, al' ćeš pod gomilu;
ne varaj se, drugo bit ne može!

Baba (drhtećim glasom kazuje)

Kad se spravljah iz Bara na ovamo,
dok evo ti jednoga kavaza
đe od paše za mene došao;
povedi me na Skadar veziru.
Vezir bješe čuo što se radi,
da dogovor među se imate
na domaće udariti Turke,
pa me posla da vas ja pomutim,
da se o zlu svome zabavite.
Nauči me sve kako ću radit,
i reče mi, duša mu prokleta:
"Na tebe se niko stavit neće,
jer ti često ideš među njima."
Zaprijeti kad od njega krenuh:
"Ne smuti li, babo, Crnogorce,
kunem ti se turskom vjerom tvrdom:
imaš doma deset unučadi
i tri sina, sva tri oženjena,-
sve ću ti ih zatvorit u kuću,
pa u živi oganj izgorjeti!"
Ta me sila, braćo, naćerala

te pomutit hoćah Crnogorce.

Tada skoči narod cio, uzmi kamenje da je pod gomilom metnu, ali je ne puste glavari, no je s mukom odbrane.

Raziđoše se doma svikolici; samo nekoliko glavara ostadoše na Cetinje da pritvrde svoj dogovor.

Smrklo se; sjede glavari okolo ognja. Izlazi mjesec krvav, i bi veliki potres. U to isto doba dođe k njima stari i slijepi iguman Stefan s brojanicama u ruke.

Knez Rogan

Mož li znati, oče igumane,
rašta ove gore uzdrhtaše?

Iguman Stefan

Ko će, sinko, božju volju znati,
ko li boža prozreti čudesa?

Knez Rogan

Ada što je ovaj mjesec crven
kako da je iz ognja ispretan?

Iguman Stefan

Ni to, sinko, ja ne mogu znati.
Aljinah je na nebesa dosta,
pa Bog daje kome kakvu hoće;
a meni je svakoja jednaka,
tek sam svoje oči izgubio.
Blago vama koji ih vidite,
vi ste bliže Boga i čudesah!

Tišina je; iguman broji brojanice.

Knez Janko

A brojiš li sve tako, igumane?

Iguman Stefan

Brojim, sinko, ne prestajem nigda.

Knez Janko

Doista se misliš nabrojiti.
Da li ti se, oče, ne dodije,
a od toga . . ?
Ja bih voli sad grivnu orahah,
da je jednom po naški izbrojim,
na stotinu tih brojanica
da prebiram prstima za fajdu.

Serdar Janko

Ti sve, kneže, na šalu okrećeš.
Danu, oče, ono ka umiješ,
ispriča' ni štogod, amanati,
priđe no smo legli i zaspali.
Ko te nije čuo će govoriti,
onaj ne zna što u tebe spava.

Iguman Stefan

Hoću, braćo, to sam i došao.
Ja sam mnoga zažega kandela
na oltaru crkve pravoslavne,
pa sam slijep doša među vama
da podžezem, koliko uzmožu,
i vaš oganj sveti na oltaru,
na oltaru crkve i poštenja.

Mnogi iz glasa: Zbori, oče, svi ćemo slušati koliko te god volja, ako ćeš do ponoći.

Iguman Stefan

Ja imadem osamdeset ljetah.
Otkako sam oči izgubio,
ja sam više u carstvo duhovah,
iako mi još tijelo dušu
zadržaje i krije u sebi
kako kamen podzemna peštera.
Ja sam mnogo obiša svijeta.
Najsvetije nebesne hramove
što je zemlja nebu podignula
ja sam redom svaki polazio,
nasrka se dima s žertvenikah.
Penja sam se na sveštenu goru
sa koje je strašno predskazanje
svoje sudbe Jerusolim čuo.
Razgleda sam i sve tri pećine:
đe se sunce hristijanstvu rodi,

đe je nebo jasli osveštalo,
 đe su cari nebesnom mladencu
 pohitali s darom pokloniti se.
Gledao sam Getsimansku baštu,
 ocrnjenu strašću i izdajom.
Svjetu lampu lud vjetar ugasi!
Mi vidimo na plodnim njivama
 đe se grdno trnje rastićilo,
 hram Omarov đe se povisio
 na svešteni osnov Solomonov,
 đe Sofija za konjušku služi.
Smiješna su svojstva naše zemlje,
 punana je ludijeh premjenah.
 Priroda se svakolika pita
 sunčanjem čistijem mlijekom;
 u plamen se i ono pretvara,
 danas žeže što juče njivljaše.
 Kolijevke kakve bi trebale
 ne imadu sve naše rijeke;
 vidimo li mi ova strašila
 đe pustoše nemilosrdno zemlju?
Vreme zemno i sudbina ljudska,
 dva obraza najviše ludosti,
 bez poretka najdublja nauka,
 sna ljudskoga đeca al' očevi,-
 je li ovo pričina uprava
 kojoj tajnu postić ne možemo?
 Je l' istina e ovo ovako,
 al' nas oči sopstvene varaju?
 Ište svijet neko djeistvije,
 dužnost rađa neko popečenje,
 obrana je s životom skopčana.
Sve priroda snabd'jeva oružjem
 protiv neke neobuzdne sile,
protiv nužde, protiv nedovoljstva:
 oštro osje odbranjuje klasje,
 trnje ružu brani očupati;
 zubovah je tušte izoštrila,
 a rogovah tuste zašiljila;
 kore, krila i brzine nogah,
 i cijeli ovi besporeci
 po poretku nekome sljeduju.
Nad svom ovom grdnom mješavinom
 opet umna sila toržestvuje;
 ne pušta se da je zlo pob'jedi,
 iskru gasi, a zmiju u glavu.

Muž je branič žene i djeteta,
narod branič crkve i plemena;
čest je slava, svetinja narodnja!
Pas svakoji svoje breme nosi;
nove nužde rađu nove sile,
djeistvija naprežu duhove,
stjesnenija slamaju gromove;
udar nađe iskru u kamenu,
bez njega bi u kam očajala.
Stradanje je krsta dobrodjetelj;
prekaljena iskušenjem duša
rani t'jelo ognjem elektrizma,
a nadažda veže dušu s nebom
kako luča s suncem kapljicu.
Što je čovjek, a mora bit čovjek!
Tvarca jedna te je zemlja vara,
a za njega, vidi, nije zemlja.
Je li javje od sna smućenije?
Ime česno zasluži li na njoj,
on je ima rašta polaziti;
a bez njega- u što tada spada?
Pokoljenje za pjesnu stvoreno,
vile će se grabit u vjekove
da vam v'jence dostojne sapletu;
vas će primjer učiti pjevača
kako treba s besmrtnošću zborit!
Vam' predstoji preužasna borba:
pleme vi se sve odreklo sebe
te crnome rabota Mamonu!
Pade na njem kletva beščestija.
Što je Bosna i po Arbanije?
Vaša braća od oca i majke;
Svi ujedno i dosta rabote.
Krst nositi vama je suđeno
strašne borbe s svojim i s tuđinom!
Težak v'jenac, al' je voće slatko!
Voskresenja ne biva bez smrti.
Već vas viđu pod sjajnim pokrovom,
čest, narodnost će je vaskresnula
i će oltar na istok okrenut,
će u njemu čisti tamjan dimi.
Slavno mrite, kad mrijet morate!
Čest ranjena žeže hrabra prsa,
u njima joj nema bolovanja.
Porugani oltar jazičestvom
na milost će okrenut nebesa!

Svi pospaše, a Iguman sjedi uz oganj, broji brojanice i svu noć čita molitve među njima.

Zora je, dižu se, pripasuju oružje da kreću doma. Čude se gladujući staroga Igumana đe sjedi uz vatru. Broji brojanice i nešto u sebi čita, a oni, kako se koji diže, tako mu pristupa i ljubi ga u ruku iz uvaženija, rašta lijepo i mudro zbori.

Serdar Ivan

Ti nijesi slijep, Igumane,
kad si tako mudar i pametan.
Budale su s očima slijepe,
koje vide, a zaludu vide;
trebaju im za proste potrebe,
ka ostaloj isto životini.

Serdar Vukota

A misliš li, serdare njeguški,
da bi bio ovakvi s očima?
Pjesna dobra spava u slijepca,
pogled smeta misli i jeziku.
Mož' obisti kad što hoćeš pričat:
kad pričanju tvome pokaže se
stvar sasvijem protivna pred oči.
slast i silu izgubi pričanje,
um se smuti, a jezik zaplete;
češće ne znaš što si htio reći.
A slijepcu oči ne smetaju,
no se drži sve jednoga puta,
ka pjan plotu kada se prihvati.

Vojvoda Batrić

Da pričamo snove pri kretanju!
Ja sam snio što nijesam nigda
(milo mi je za moje oružje):
noćas na san Obilić proleće
preko ravna Polja Cetinjskoga
na bijela hata ka na vilu;
Oh, divan li, Bože dragi, bješe!

Posle trideset, četrdeset drugih pričaj svoje snove: svaki kaza san jednak, da je Obilića vidio kako i vojvoda Batrić. Veseli idi u crkvu da se zakunu svi najedno da se kolju s domaćima Turcima. Ulaze u crkvu, Vuk Mićunović razmota šal sa glave, pa ga pruži, te svi za njem rukama uhvatiše i u kolo stadoše.

Vladika Danilo

Čuj, Nikola kneže dupioski,
i ti ruku pružaješ na kletvu!
Ti si nejak, znaš li, u Crmnicu,
a Turcima pred kućom Crmnica.
Krivu kletvu na dom ne ponesi,
jer je muka s Bogom ratovati!

Knez Nikola

Znaj, Vladiko, i svi Crnogorci,
ja znam divno kako mi je doma;
Ama imam trista Dupiljanah,
nek me izda svako, ka i hoće,
zadajem vi božju vjeru tvrdu -
s Turcima se hoćemo poklati
ako će nam sjeme utrijeti!
Kad krv prospem radi svoje vjere,
ne bojim se kletve, ni drugoga.
Kako puška pukne na Cetinje,
grohota će biti na sve strane.
Blago tome koga srce služi
i ko nije sasma ostario,
dosta će se posla nagledati!

Serdar Janko

Izdati se nećemo, ama treba da se utvrdimo kletvom; zdravi je posao.

Vuk Mićunović

Kuni, serdare Vukota, ti, e najbolje umiješ, a mi ćemo svi vikati: Amin!

Serdar Vukota

U pamet se dobro Crnogorci!
A ko činja biti će najbolji;
A ko izda onoga te počne,
svaka mu se satvar skamenila!
Bog veliki i njegova sila
u njivu mu sjeme skamenilo,
u žene mu decu skamenio!
Od njega se izlegli gubavci
da ih narod po prstu kazuje!
Trag se grdni njegov iskopao
kako što je šarenim konjima!
U kuću mu puške ne visilo,

glave muške ne kopa od puške;
željela mu kuća muške glave!
Ko izdao, braćo, te junake
koji počnu na naše krvnike,
spopala ga bruka Brankovića
časne poste za psa ispostio;
grob se njegov na ta' svijet!
Ko izdao, braćo, te junake,
ne predava punje ni proskure,
nego pasju vjeru vjerovao;
krvlju mu se prelili badnjaci
krvlju krsno ime oslavio,
svoju decu na nj pečenu io;
u pomamni vjetar udario,
a u lik se manit obratio!
ko izdao, braćo, te junake,
rđa mu se na dom rasprtila;
za njegovim tragom pokajnice
sve kukale do vijek lagale!

Svi iz glasa viču:

Amin!

Izlaze iz crkve i otolen svaki doma.

Badnji Veče

Vladika Danilo i Iguman Stefan sjede kod ognja, a đaci, veseli, igraju po kući i nalažu badnjake.

Iguman Stefan

Jeste li ih, đeco, naložili,
u prijekrst ka treba metnuli?

Đaci

Naložili, dedo, ka treba je,
presuli ih bijelom šenicom,
a zalili crvenijem vinom.

Iguman Stefan

Sad mi dajte jednu čašu vina,

ma dobroga, i čašu od oke,
da nazdravim starac badnjacima.

Daju mu čašu vina, on nazdravi badnjacima i popi je.

Iguman Stefan (čisteći brke)

Bog da prosti vesela praznika!
Donesite, deco, one gusle,
duša mi ih vaistinu ište,
da propojem; odavno nijesam.
Ne primi mi, Bože, za grehotu,
ovako sam starac naučio.

(Daju mu daci gusle)

Iguman Stefan (poje)

Nema dana bez očnoga vida
niti prave slave bez Božića!
Slavio sam Božić u Vitlejem
slavio ga u Atonsku Goru,
slavio ga u sveto Kijevo,
al' je ova slava odvojila
sa prostotom i sa veselošću.
Vatra plama bolje nego igda,
prostrta je slama ispod ognja,
prekršćeni na ognju badnjaci;
puške puču, vrte se peciva,
gusle gude, a kola pjevaju,
s unučađu dedovi igraju,
po tri pasa vrte se u kolo, -
sve bi reka jednogodišnici,
sve radošću divnom naravnjeno.
A što mi se najviše dopada,
što svačemu treba nazdraviti!

Vladika Danilo

Srećan li si, Igumne Stefane,
kako te je Bog vesela dao!

Iguman Stefan

Mladi sinko, lijepi Vladiko
samo sobom noćas je veselo,
a dušu sam natopio kapljom
pa se stara igra povrh vina

ka blijedi plamen po rakiji.
To mi katkad starcu budi kosti,
spomene ih na mlade godine.

Vladika Danilo

Ljepše stvari nema na svijetu
nego lice puno veselosti,
osobeno ka što je kod tebe:
sa srebrnom bradom do pojasa,
sa srebrnom kosom do pojasa,
a lice ti glatko i veselo,
To je uprav blagoslov višnjega.

Iguman Stefan

Ja sam proša sito i rešeto
ovaj grdni svijet ispitao,
otrovi mu čašu iskapio,
poznao se s grkijem životom.
Sve što biva i što može biti,
meni ništa nije nepoznato;
što god dođe ja sam mu naredan.
Zla pod nebom što su svakolika
čovjeku su prćija na zemlju.
Ti si mlad još i nevješt, vladiko!
Prve kaplje iz čaše otrovi
najgrče su i najupornije.
O da znadeš što te još te čeka!
Sv'jet je ovaj tiran tiraninu,
a kamoli duši blagorodnoj!
On je sastav paklene nesloge:
U nj ratuje duša s tijelom,
u nj ratuje more s bregovima,
u nj ratuje zima i toplina,
u nj ratuju vjetri s vjetrovima,
u nj ratuju živina s živinom,
u nj ratuje narod s narodom,
u nj ratuje čovjek s čovjekom,
u nj ratuju dnevi sa noćima,
u nj ratuju dusi s nebesima.
T'jelo stenje pod silom duševnom,
koleba se duša u t'jelu.
More stenje pod silom nebesnom,
koleblju se u moru nebesa;
volna volnu užasno popire,

o brijeg se lome obadvije.
Niko srećan, a niko dovoljan,
niko miran, a niko spokojan.
Sve se čovjek bruka sa čovjekom:
gleda majmun sebe u zrcalo!

Vladika Danilo

Dobra vatra, a još bolje vino;
malo si se, dedo, ugrijao,
pa prečišćaš svijet na rešetlo!

Iguman Stefan

Đe si bio danas, amanati,
te si doma tako pozna doša?
Stoja u lov toliko nijesi;
ranije si svagda dohodio.
I đe su ti tjelohranitelji,
dva Novaka i barjaktar Pima!
Ne bio ih puštavat od sebe.
Bio dozvat, dok ti Božić prođe,
dva tri sina staroga Martina,
jere ti se ja sve bojim, sinko,
da će Turci tebe izgubiti.
Dvadeset, trideset da noćas udare,
kako ti se kuća osamila,
što bi šćeli, to bi učinili!

Vladika Danilo

Ne boj mi se, akobogda, dedo!
Ne misli se o tome Turcima,
zle su misli i na njih napale.
Pa i da bi došli i stotina,
imam ovde desetak đaćadi,
u kuću se bismo zatvorili,
mi se bili, a ti bi nam pjeva.

Iguman Stefan

Od te pjesne, Bože me sahrani!
Teža bi mi bila no plakanje;
Plakanje je pjesna sa suzama!

*Idu da spavaju. Dižu se pred zoru i idu u crkvu. Svršila se leturđija, izlaze. Đaće priča
Igumanu Stefanu pred crkvom.*

Đače

Slušaj, dedo, da ti nešto kažem.
Kad su prva zvona zazvonila,
diga sam se da idem u crkvu,
ali jeku nečesovu čujem,
te ja strči brže nakraj polja.
Iako je lijepo vrijeme,
mišljah skače voda u Ponoru.
Kad prisjedoh malo ukraj polja
ali nije ono što ja mišljah,
no to brdo na kraj polja ječi
kako da će prsnut u oblake.
Puške grme, nebesa se lome,
fiska stoji mlade ubojnike!
Te ja brže bolje preko polja.
Kada dođi pri Đinovu brdu,
al' u brdo nigđe ništa nema,
no se negđe boj krvavi bije,
pa odzivom brdo uzječalo.

Iguman Stefan

Muč' budalo, da li Božić nije?
već je troje pojelo pjevacah:
sada puške najviše pucaju,
a to brdo ka šuplja tikvina,
pa glasove hvata odsvakuda.
Već za dugo i ne treba ništa,
no ponavlja ono što će čuje
kao jedna prekomorska tica.

Đače

Nije, dedo, tako mi roždestva,
no nekakav pokolj, te veliki;
Od miline uru sam slušao!
Dim je crni lega nad Bajice
ka najgušći oblak o jeseni.

Iguman Stefan

Hajd' otolen, što koješta drobiš!
Dim na Božić, velikoga čuda!
Kako će se svenarodnja žertva
bez oblakah dima učiniti?

Čuje se grmljava pušakah niz polje. Pojaha Vladika Danilo hata i izide u polje. Kad eto niz polje pet šest stotinah ljudih. On potrči konja i brže bolje dođe među njih. Oni se svi oko njega u kolo okupi. Videći vladika pet Martinovićah, Vuka Borilovića i tri svoje sluge sve krvave, poče zapitovati.

Vladika Danilo

Pričajte mi što je tamo bilo:
al' ste vuci ali ste lisice?

Vojvoda Batrić

Veseli su glasi, gospodare,
klanjamo se Bogu i Božiću.
Najpride ti Božić čestitamo,
čestitamo Božić Gori Crnoj!
Mi pet bratah pet Martinovićah
i tri tvoje sluge najvjernije
sa sokolom Borilović - Vukom
poklasmo se sinoć sa Turcima.
U pomoć nam ko god ću priteče,
sakupi se vojske kao vode.
I što ću ti duljiti pričanje?
Koliko je ravnoga Cetinja,
ne uteče oka ni svjedoka,
ni da kaže kako im je bilo,
te pod sablju svoju ne metnusmo
koji ni se ne kće pokrstiti;
Koji li se pokloni Božiću,
prekrsti se krstom hristijanskijem,
uzesmo ga za svojega brata.
Kuće turske ognjem izgorijesmo,
da se ne zna ni stana ni traga
od nevjerna domaćega vruga.
Iz Cetinja u Đeklić podosmo.
Ćeklićki se razbježaše Turci
malo koga od njih posjekosmo
ma njihove kuće popalismo;
od mečeta i turske džamije
napravismo prokletu gomilu,
neka stoji za uklin narodu.

Vladika Danilo

Blago meni, moji sokolovi,
blago meni, junačka svobodo!

Jutros si mi divno voskresnula
iz grobovah našijeh dedovah!

*Skida se s konja Vladika, te grli i celiva junake koji su počeli boj s Turcima; I tako idu niz
polje pjevajući i puškama veselje čineći. Kada dođoše blizu crkve, ali je Iguman Stefan pred
crkvom i još jedan kaluđer, koji držaše sveti putir u ruke.*

Iguman Stefan

Ja ne vidi, nego čujem dosta.
Hajte, braćo, te se pričešćujte
bez priprave i bez ispov'jesti,
a ja mičem sve na moju dušu.

*Pristupaju i pričešćuju se koji ne bješe ruča. Pošto se pričestiše, navrćeše peciva i počеше
kolo voditi. A Vladika uljeze u kuću i uvede sa sobom pet Martinovića, Vuka Borilovića i tri
njegove sluge za njima uljegoše. Peku se peciva, igraju se momčad svake igre i kolo poje.*

Kolo

Bješe oblak sunce uhvatio,
bješe goru tama pritislula,
pred oltarom plakaše kandelo,
na gusle se strune pokidale,
sakrile se vile u peštere -
bojahu se sunca i mjeseca;
bjehu muška prsa ohladnjela,
a u njima umrla svoboda,
ka kad zrake umru na planinu,
kad utone sunce u pučinu.
Bože dragi, svjetla praznika!
Kako su se duše praćedovske
nad Cetinjem danas uzvijale!
Igraju se na bjela jata,
kako jata divnih labudovah
kad se nebom vedrijem igraju
nad obrazom svjetla jezera.
Sokolovi pet Martinovića,
koje jedna prsa zadojiše
a odnjih jedna kolijevka,
dva Novaka s barjaktarom Pimom,
i viteze Borilović Vuče,
koji prvi udriste na Turke, -
ko umije vama splesti v'jence?
Spomenik je vašega junaštva
Gora Crna i njena svoboda!

Izlazi Iguman Stefan među narod, i nose za njim dva momka među sobom jednu siniju i na

*njoj dvadest okah šenice varene, izmiješate zrnima šipčanima, nalite dobro vinom i medom.
Narod se čudi njegovu poslu i sav se okupi okolo njega da gledaju što će da radi. Momci
postaviše koljivo na sred velikoga guvna, a Iguman počeo govoriti.*

Iguman Stefan

Čuj, narode, svi skinite kape!
Hoću spomen da činim dušama
vitezova našega naroda;
Danas će im najmilije biti,
od Kosova nigda kao danas.
Svak skida kapu i smiju se.

Iguman Stefan (čita naizust)

Vjerne sluge pomjani, Gospodi,
vladaoce, ma tvoje robove:
Nepobjednog mladoga Dušana,
Obilića, Kastriota Đura,
Zrinovića, Ivana, Milana,
Strahinića, Relju Krilatoga,
Crnoviće Iva i Uroša,
Cmiljanića, Vojvodu Momčila,
Jankovića, devet Jugovićah,
i Novaka - poradi halaka,
i ostale naše vitezove!
Na nebu im duše carovale
ka im ime na zemlji caruje!
Izjedoše ono koljivo, ručaše i svak doma odlazi.

Novo Ljeto

Izišli iz crkve, sjede uz oganj, pa se nešto Iguman zamislio

Vladika Danilo

Nešto si se zamislio, dedo!
Ali ti se drijemat počelo?

Iguman Stefan (čita naizust)

Ne drijema nego nešto mislim,
pa se čudim za novu godinu
što je danas ošćela ljudima.

Rašta nije s početkom proljeća,
kad se sunce sa juga povrati
i kad počnu dnevni napredovat,
kad se zemlja obuče u zelenju
i stvar svaka kad na njoj dobije
novi život i vid sasvim novi?

Vladika Danilo

Sve jednako tada ali danas;
vrijeme će svojim tokom hodit,
a ovo su stari uredili.

Iguman Stefan (čita naizust)

Ko je da je, nije ugodio.

Ulazi jedno momče k njima, celiva Vladiku u ruku, pa Igumna Stefana.

Vladika Danilo

Što je, momče? Otkuda si sada?
E da ćeš ni što dobro pričati?

Momče

Ja sam ulak, od Rijeke sada;
Serdar Janko posla me do tebe,
da ti pričam što je kod nas bilo.

Vladika Danilo

Pričaj, sinko, što najbrže možeš.

Momče

Kako čusmo za boj na Cetinju,
da na glavu pogiboše Turci,
Serdar Janko odmaha otpravi
dva momčeta riječkim Turcima.
Ko ne misli na Koran pljunuti
neka bježi glavom bez obzira!
Turci momčad kod sebe primami
i oboje na obod objesi.
U to serdar poklič niz nahiju!
Svak potrči k riječkomu gradu,
al' zaludu - svi utekli Turci

u lađama put bijela Skadra;
samo Bogdan što je pohitao
te ubio riječkog Kadiju.
Šćaše doći serdar s glavarima
da ti priča sve kako je bilo,
no nemaše kada ostaviti:
razuraju grada Obodnika
i sve Turske kule i džamiju
da nas pazar ne smrdi nekršću.

Preklanja se ulak, celiva opet Vladiku u ruku, meće mu knjigu na skut i odlazi.

Vladika Danilo zove đače da pročita onu knjigu, da je čuje i Iguman Stefan..

Đače (uzima knjigu i čita)

Knez Nikola i svi Dupiljani
pozdravljamo našega Vladiku!
Pišemo ti što je kod nas bilo.
Kako čusmo što bi na Cetinju,
poklasmo se s našijem Turcima.
Dan i noć je poklanje trajalo:
bješe puna Crmnica Turakah,
desečara, age izjelice.
Malo ko nam u pomoći dođe;
i mi smo ti grdno izginuli,
polovina u boj poginusmo.
Nestalo je groblja oko crkve,
po šestinu u jedan kopamo.
Po Crmnici Turke isjekosmo
i grad Besac s zemljom izravnismo.
sad ti nema u našu nahiju
obilježja od turskoga uha
do trupine ali razvaline.

Vladika Danilo plače a Iguman se Stefan smije.

Vladika Danilo

Ti, Igumne, ne razumje pismo,
a bi i ti na njem proplakao:
po šestinu ujedno kopaju!

Iguman Stefan (čita naizust)

Razumijeh ga, al' plakat ne mogu.
Da umijem plakat od radosti,
bih plakao slađe nego igda,

Al kod mene, kada poje duša,
suze mi se smrznu od radosti.

Bije neko u vrata od kujine, da ih slomi, misle da je lud.

Iguman Stefan (čita naizust)

Pomoz Bože i Mali božiću!
Kad je radost sa svakoje strane,
nek uljeze i ta' ludi k nama
da nam kuću napuni smijeha!

*Otvoraju đaci vrata, kad evo Vuk Mandušić. Namrčio se i crni mu brci pali na izlomljene
toke. Džeferdar prebijen nosi u ruke, i sjeda kod ognja, sav krvav. Nikome ni "pomoz Bog".
Začude se kad ga onakvoga vide.*

Vladika Danilo

Što je, Vuče? Grdno li izgledaš!
Viđu da si s krvave poljane,
gazio si negđe vatru živu
i Bog znade, do tebe samoga,
je li iko tu živ pretekao;
jer bez muke ne prskaju toke
ni se lome takí džeferdari
te s' od vitke žice sakovani.

Vuk Mandušić (mrko priča)

Na Šćepandan dođe mi odiva,
iz Štitarah ljetos povedena,
i kaza mi: Evo haračlije
u Štitare da kupe harače!
te ja skupi pedeset momčadi
i zapadni s njima pod Štitare
da posiječem Turke izjelice.
Puču puške Lješanskom nahijom.
Mislim, idu Turci u harače,
pa na raju stravu udaraju.
kad boj čujem u Progonoviće,
te ja potec' sa onom družinom.
A kad tamo, muka i nevolja!
Udarilo dvjesta haračlijah,
poturice, ljuta Arnauta,
na krvavu Radunovu kulu.
Sam se Radun u kulu nagnao
i s njim žena njegova Ljubica;
žena mlada, ama soko sivi,

puni puške svome gospodaru.
Radun gađa s prozora od kule,
sedminu je na obor ubio.
No mu došla bješe pogibija:
Turci bjehu slamu i sijeno
oko b'jele kule nanijeli
pa zažegli sa svakoje strane.
Plam se diga bješe u nebesa
i kulu mu bješe dohvatio.
A on gađa puškom, ne prestaje;
popijeva, tanko, glasovito,
pripijeva Baja i Novaka,
pripijeva, Draška i Vukotu
i dva Vuka od sela Trnjinah,
Markovića i Tomanovića,
a klikuje i žive i mrtve -
vidi strašnu uru pred očima!
Nama živa srca popucaše,
potrčasmo kuli Radunovoj,
oko nje se poklasmo s Turcima.
Izbavismo iz kule Raduna,
ma izgore ojađela kula.
Jošt nam đeko u pomoć priskoči
te od kule poćerasmo Turke;
do Kokotah, više Lješkopolja,
osamdeset i tri posjekosmo.
I u boju kod bijele kule
olova mi toke izlomiše,
a u razdvoj boja krvavoga,
najpotonja koja puče turska -
džeferdara držah pred očima -
prestriže ga, ostala mu pusta,
(plače)
po remiku, kada trska bješe!
Više žalim pusta džeferdara
no da mi je ruku okinula!
Ža mi ga je ka jednoga sina,
ža mi ga je ka brata rodnoga,
jere bješe puška mimo puške.
Srećan bješe, a ubojit bješe;
oko njega ruke ne previjah,
svagda bješe kao ogledalo;
u hiljadu drugih pušakah
poznati ga šćaše kada pukne.
Pa sam doša do tebe, vladiko:
na moru je od svašta majstora,

pa bi l' mogli pušku prekovati!

Vladika Danilo

Mrki Vuče, podigni brkove,
da ti viđu toke na prsima,
da prebrojim zrna od pušakah
kolika ti toke izlomiše!
Mrtvu glavu ne diže iz groba
ni prekova bistra džeferdara.
Zdravo tvoja glava na ramena,
ti ćeš pušku drugu nabaviti
a u ruke Mandušića Vuka
biće svaka puška ubojita!

Vladika ustade i dade Mandušiću iz odaje svoje jedan dobar džeferdar.

(Izvor: http://www.rastko.rs/knjizevnost/umetnicka/gorski_vijenac.html, posjeta 07. 08. 2014.)